

ŞER'İYE SİCİLLERİ IŞIĞINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE ADLÎ OLAYLARDA KEŞİF: KONYA ÖRNEĞİ (1690-1740)

İzzet SAK* - Ayşe GÜNGÖREN**

Öz

Bu çalışmada, Osmanlı toplumu genelinde, Konya özelinde sosyal hayatta meydana gelen adlî vakaların keşifleri incelenmiştir. Çalışmanın ana kaynağını Konya şer'îye sicilleri oluşturmuştur. Çalışma 1690-1740 tarihleri arasındaki ölüm ve yaralı keşif belgelerine dayanmıştır. Çalışmada, adlî vakalarla ilgili keşifler, içeriklerine göre ayrı başlıklar altında tasnif edilmiştir. Keşfi yapılan olaylar, genellikle kasten öldürme ve yaralama olayları; kaza ile olan ölüm ve yaralama olayları; hastalık veya tabîî afetler sebebiyle olan ölüm olayları ve çeşitli şekillerde meydana gelen intiharlar olaylarıdır. Osmanlı Devleti'nde, adlî olaylarda keşifler, mahkeme tarafından görevlendirilen bir heyet tarafından yapılmış; kadınlarla ilgili keşifler ise genellikle bu işten anlayan ehil kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Konya, Adlî olaylar, Keşif, Cinayet, Ölüm, Yaralama

INVESTIGATION OF JURIDICAL CASES IN THE OTTOMAN EMPIRE IN THE LIGHT OF THE COURT RECORDS: THE CASE OF KONYA (1690-1740)

ABSTRACT

In this study, investigations of the juridical cases that occurred in social life of the Ottoman society at large and in Konya in particular was examined. The main sources of the study are the Konya court records. The study is based on death and wounded criminal investigations between 1690-1740. Documents related to juridical cases are classified under separate titles according to their

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Konya/Türkiye.
isak@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8784-5708

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Bilim Dalı, Konya/Türkiye.

gngmaysee@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0234-9893

Makalenin Gönderilme Tarihi: 17.01.2020

Makalenin Kabul Tarihi: 15.03.2020

Makalenin Yayınlanma Tarihi: 26.03.2020

Makalenin Türü: Araştırma

contents in the study. According to the information obtained from the documents, most of the juridical cases in the Konya community are deliberate murders and injuries, suicides and deaths and injuries due to the illnesses, natural diseases, disasters and accidents. In the Ottoman State, investigations in judicial events were made by a delegation appointed by the court; the investigations of women was generally carried out by competent women who are qualified in this work.

Keywords

Konya, Juridical cases, Investigation, Murder, Death, Wounding

I. GİRİŞ

Hukukta, herhangi bir adli olayın nasıl meydana geldiği, olayın gerçekleşme şekli, olaydan meydana gelen zararın tespiti, suçlu ve mağdura ait suç kanıtlarının elde edilebilmesi için hâkim yönetiminde yapılan inceleme-ye keşif denilmiştir¹. Osmanlı Devleti'nde, keşfi kadının kendisi bizzat yapabileceği gibi, nâib veya diğer kadı yardımcılarında birini de keşfi yapmakla görevlendirebilmektedir. Keşif, mahkemede bir duruşma ile yapılabileceği gibi, mahkeme dışında, mağdurun evinde veya iş yerinde, yani olay mahallinde de icrâ edilmektedir². Böylece olay tespit edilip kayıt altına alınmakta ve gerekli hukukî işlemler bu keşif hüccetleri doğrultusunda yürütülmektedir.

Bu çalışmada, 1690-1740 yılları arasında, Konya'da meydana gelen adli olaylarda gerçekleştirilen keşifler ele alınarak incelenecektir. Çalışmanın ana kaynağını ise Konya şer'îye sicilleri oluşturmaktadır. Çalışılan döneme ait siciller tamamen taranmış ve konu ile ilgili belgeler tespit edilerek tasnif edilmiştir. Bu belgeler ışığında, adli olaylarda keşif işlemlerinin nasıl gerçekleştirildiği, nasıl kayda alındığı ve sonuçta ne gibi bir yol takip edildiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın amacı ise, Konya'da meydana gelen ve mahkemeye intikal eden olaylar çerçevesinde, hangi olaylarda keşifler yapıldığı; yaralama ve cinayet davalarında, hüccetlerde varsa, suçlu veya suçlulara ne gibi cezalar verildiği konusunda, bu kapsamda çalışma yapacak olan araştırmacılara bilgiler vermektir. Ayrıca keşfe konu olan yaralama ve cinayet olaylarının Osmanlı toplumundaki yeri ve yaygınlığının araştırılması da, belgelerin izin verdiği ölçüde, ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bunun yanında, olayların arkasında yatan sebepleri anlamaya çalışmak da, çalışmanın ana amaçları arasında yer almaktadır.

OSMANLI DEVLETİNDE ADLİ OLAYLARDA KEŞİF

Bu çalışmada, Konya örneğinden hareketle, Osmanlı toplumunda ölüm ve yaralanma olaylarında keşifler incelenecektir. Osmanlı toplumunda adli vakaları yansıtan en önemli kaynak, şüphesiz ki, şer'îye sicilleridir. Bu itibarla, konu ele alınırken, şer'îye sicillerine müracaat edilmiştir. Döneme ait, 21 adet Konya şer'îye sicili³ taranmış ve konu ile ilgili belgeler tespit edilip çıkarılmıştır. Bu belgeler, aşağıda çeşitli başlıklar altında ele alınacaktır.

¹ Cahit Özen, *Kısa Adli Tıp Ders Kitabı*, İstanbul 1980, s. 10.

² Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, İstanbul 2004, s. 91.

³ Çalışmada kaynak olarak kullanılan Konya Şer'îye Sicilleri şunlardır: 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 numaralı siciller.

Osmanlı Devleti'nde, adlî olaylarda gerçekleştirilen keşifler daha çok, ileride meydana gelmesi muhtemel hukukî sorunların önüne geçmeyi amaçlayan tespit amaçlı yapılan keşiflerdir⁴. Böylelikle adlî olaylar önceden kayıt altına alınarak, mağdurun veya yakınlarının sonradan yapacakları hukukî girişimlere bir dayanak olduğu gibi, karşı tarafın da haksızlığa uğramasının önüne geçmeyi amaçlamıştır. Tespit amaçlı yapılan keşiflere kazâ'en meydana gelen ölüm ve yaralanmalar, hastalık sonucu ölümler, intiharlar veya tabii afetler sonucu ölüm ve yaralanmalar örnek gösterilebilir.

Adlî olaylarda, keşif sürecinin başlatılabilmesinin ilk şartı, olayın mutlaka mahkemeye duyurulması ve keşif talebinde bulunmaktır. Keşif işlemleri, mahkemeye gelebilecek durumda ise bizzat mağdurun kendisi tarafından; mahkemeye gelemeyecek durumda olanların ise yakınları, mahalle ahalisi veya resmî görevliler tarafından talep edilmektedir⁵. Mahkemeye gelip adlî bir olayı ihbâr eden kişiler, ilk olarak kimliklerini ve oturdukları mahalle ismini vermişler, sonra da, keşif yapılmasını talep ederek süreci başlatmışlardır.

Keşifleri yapılaş şekilleri bakımından, temel olarak ikiye ayırabiliriz. Bunlardan ilki, mahkeme binasında yapılan keşifler⁶; ikincisi ise, olay mahallinde yapılan keşiflerdir. Mahkemeye gelebilecek durumda olanların keşifleri mahkemede yapılmıştır ki, bunlar genellikle yaralı vaziyette mahkemeye gelebilenlerin keşifleridir. İkinci tür keşifler ise, olay mahallinde gerçekleştirilenlerdir. Keşfedilecek kimsenin yarası ağır ve mahkemeye gelemeyecek durumda ise veya ölmüşse keşif işlemi olay mahallinde yapılmıştır⁷. Sicillerden tespit edilen belgelerin büyük çoğunluğu olay mahallinde yapılan keşiflere aittir.

⁴ Harun Er, "1700-1725 Yılları Arasında Konya Mahkemesi'ne İntikal Etmiş Adli Olaylar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 34.

⁵ Keşif amacıyla mahkemeye başvuranların arasında mahalle ahalisinden kimseler olabileceği gibi, pek çok başvuru da resmî görevliler tarafından yapılmıştır. Mesela Konya subaşısı Emrullah Beg ibn Hüseyin Beg, mahkemeye gelerek, damdan düşüp ölen çocuğun keşfedilmesi talep ederek işlemi başlatmıştır. *KŞS 34 / 71-1* (13 Ramazan 1098 / 23 Temmuz 1687).

⁶ Mesela Konya'nın Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Yusuf bin Bostân'ın keşfi mahkemede yapılmıştır. Yusuf mahkemede kendisini İbrahim bin Veli Beşe'nin, bir gün önce vakt-i gurûbda, Türbe Mezâristânı yakınında bıçakla sağ tarafında kürek altından iki yerden yaraladığını iddia ederek gereğinin yapılmasını istemiştir. Mahkemede yapılan keşifde iki yerde yarası olduğu tespit edilmiş ve şahitler de Yusufu doğrulayınca olay tescil edilmiştir. *KŞS 41 / 33-1* (6 Muharrem 1116 / 11 Mayıs 1704); İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili 41 (1115-1116 / 1703-1704) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 260, Konya 2016, s.32. Aynı şekilde Türbe-i Celâliye mahallâtından Civar Mahallesi'nden Mehmed bin Mehmed'in keşfi de yine mahkemede yapılmıştır. Mehmed'in iddiasına göre, bir gün önce vakt-i asırda Çelebi Efendi Hanı yakınında aynı mahalleden Mehmed bin İsmail, kendisini sol memesi altından bıçakla yaralamıştır, Yapılan keşifde, memesi altında bıçak yarası olduğu tespit edilmiştir. Yaralı Mehmed, davasının yalnızca kendisini yaralayan Mehmed bin İsmail'e karşı olduğunu tescil ettirmiştir. *KŞS 43 / 231-2* (12 Zil-hicce 1119 / 5 Mart 1708).

⁷ Er, s.35; Ozen Tok, "Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.22, 2007, s. 329.

Olay mahallinde yapılan keşiflerde, bazen bizzat kadının kendisi gittiği görülsede; genellikle mahkeme tarafından görevlendirilen ehil bir kişi ile beylerbeyi veya onun mütesellimi tarafından olayın tetkiki için görevlendirilen kimselerin de bulunduğu bir heyetin gönderildiği görülmektedir⁸. Hatta bu heyetin içine o anda olay mahallinde bulunan kimseler de dâhil edilmekte ve bunlar sicillerde “*zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî müslimîn*” (yazının altında isimleri yazılı olan müslümanlar) şeklinde ifade edilerek, şühûdü'l-hâl olarak kaydedilmekte idiler. Olay yeri incelemesinin ve yapılan keşfin halka açık bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır ki, bu da, mahkemenin töhmet altında kalmasını engellemeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Mağdurun kadın olması durumunda ise, kadın mahremiyeti sebebiyle, keşif heyetinin içerisine kadınlar da dâhil edilmekte veya yalnızca “*dîndâr ve müstakîme kâbile hatunlar*” denilen güvenilir ve dîndâr kadınlar tarafından keşif işlemleri gerçekleştirilmekteydi⁹.

Süreç, keşif heyetinin olay mahalline intikali ve burada mağdurun a'zâları üzerinde yapılan incelemelerle devam etmekteydi. Yapılan incelemeler neticesinde mağdurun veya maktûlün vücudunda bulunan yaralar, bu yaraların nasıl oluştuğu, varsa -delil olmaları açısından- suçun hangi aletle işlendiği ve yaralanma veya ölüm sebepleri ayrıntılı bir şekilde heyet raporuna yazılmaktaydı. Ayrıca raporlara olay mahallinde bulunan kişilerin isimleri de “*şühûdü'l-hâl*” olarak belgenin altına ilave edilmiştir¹⁰. Keşfin ardından, olayı keşfetmekle görevlendirilen görevli, durumu mahallinde kayıt altına aldıktan sonra, olay yerine kendisi ile gönderilen en az bir kişi ile birlikte (bu muhızr veya mübâşir olabilir) mahkemeye geri gelerek durumu bir de kadıya anlatmakta ve sonuçta keşif işlemi tescil edilmekteydi.

Olay yeri incelemesinin tamamlanmasının ardından eğer bir dava süreci başlamışsa, suçlanan kişiden kendisi hakkındaki ithamları cevaplandırması

⁸ Mesela Konya'nın Alacamescid Mahallesi ahâlisinden olup bıçak ile yaralanan Ahmed bin Abdi Beşe nâm şâb emredin keşfi için mahkeme tarafından Mevlânâ Abdükadir Efendi ibn Mahmud Efendi ve Eyalet-i Karaman valisi vezir Halil Paşa'nın mütesellimi olan İslam Ağa tarafından da Ali Beg görevlendirilmiştir. KŞS 37 / 137-1 (10 Cemâziye'l-evvel 1103 / 29 Ocak 1692); İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili 37 (1102-1103 / 1691-1692) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 259, Konya 2016, s.226.

⁹ Sibel Kavaklı, “Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: On Yedinci Yüzyıl Amasya Şer'iye Sicillerinden Örneklerle”, *History Studies*, C5, S.3, 2013, s.128. Kâbile hatunlar tarafından gerçekleştirilen pek çok keşif bulunmakta idi. Mesela, kocası tarafından darb edilen kadının keşfi (KŞS 45 / 198-1); SAK, İzzet- Cemal Çetin, *Konya Kadı Sicili 45 (1126-1127 / 1714-1715) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 287, Konya 2016, s.442; Kocası tarafından dövülüp kolu kırılan kadının keşfi (KŞS 47 / 59-2); SAK, İzzet, *Konya Kadı Sicili 47 (1128-1129 / 1716-1717) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 235, Konya 2014, s.145; Darb sonucu çocuğunu düşüren kadının keşfi (KŞS 48 / 81-3); Kocası tarafından bıçak atılarak yaralanan kadının keşfi (KŞS 49 / 13-1); İzzet Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili 49 (1135-1136 / 1723-1724) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 288, Konya 2016, s.20 ve hamamda bäsürdan ölen kadının keşfi kâbile hatunlar tarafından gerçekleştirilmiştir. (KŞS 49 / 102-1); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili 49*, s.233.

¹⁰ Abdülaziz Bayındır, “Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması”, *Türkler*, C.10, Ankara 2002, s.122.

beklenmiştir. Sanık suç işlediğini itiraf ettiği takdirde, ikrarı kayıtlara geçirilirken¹¹, suçlamanın kabul etmediği durumlarda ise davacıdan delil getirmesi istenmiştir. Davacının delili çoğu zaman, olayın görgü şahidleri olmuştur. Delilin veya şahidin bulunmadığı durumlarda sanıklara yemin teklif edilmiştir¹².

Konya şer'îye sicillerinden tespit edilen adlî olaylardaki keşifler, çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiştir. Buna göre keşifler, ölüm ve yaralanma vakaları olarak iki ana başlık altında toplanmıştır. Ölüm ve yaralanma olayları da, meydana geliş şekilleri bakımından, kasten veya kazâ'en olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ayrıca hastalık, tabîî âfetler ve intihar sonucu meydana gelen ölümler de, ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Çeşitli başlıklar altında toplanan bu olaylar, aşağıda, geniş bir şekilde değerlendirilecektir.

I-ÖLÜM KEŞİFLERİ

A-Kasten Öldürmelerde Keşif

İslam hukukunda suça "*cerîme*" veya "*cürm*" denilmiştir¹³ ve Allah'ın yasaklayıp hakkında ceza tayin ettiği bir fiili işlemek ya da emrettiği bir fiili yapmamak şeklinde tanımlanmıştır. Cerîmenin eş anlamlısı olarak bazen "*cinâyet*" kelimesi de kullanılmıştır¹⁴. İslam ceza hukukunda, cinayet kelimesi ile ifade edilen suçlar genellikle kişilere karşı işlenen suçları ifade etmektedir¹⁵. Cinayet suçları da kendi içinde iki kısma ayrılmıştır. Birincisi; insanın canına yönelik fiiller ki, bunlara katl veya cinayet fi'n-nefs denilmiştir. İkincisi ise; insanın a'zâsına yönelik müessir fiillerdir ve cerh veya cina-yet-i fimâ (yaralama) olarak adlandırılmıştır¹⁶.

Katil (katl) kelimesinin, bir canlının bir başka canlıyı öldürmesi şeklinde geniş bir anlamı varken; İslam hukukunda bir kimsenin hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın ölümüne yol açacak bir davranışta bulunmasını ifade etmektedir. Bu fiili işleyene kâtil, öldürülene de maktûl denilmiştir¹⁷.

Adam öldürme suçu, kişinin yaşama hakkının elinden alınmış olması sebebiyle bütün dinlerde, ahlakî öğretilerde ve bütün hukuk düzenlemele-
rinde en ağır suç olarak kabul edilmiş ve ağır bir dille kınanarak cezalandı-

¹¹ Mesela Aladağ Kazası'na tâbi Kılavuzlar karyesinden iken öldürülen Mehmed bin Mustafa bin Halil'in kâtili Gümüş Mehmed bin Himmet sorgusunda suçunu itiraf etmiş, kisası şer'an varislerinin isteğine bırakılmıştır. *KŞS 50 / 101-2 (13 Şevâl 1138 / 14 Haziran 1726)*; İzzet Sak-Cemal Çetin, *Konya Kadı Sicili 50 (1138-1139 / 1726-1727) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 234, Konya 2014, s.225.

¹² Akman, s. 112-114.

¹³ Osman Şekerci, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, İstanbul 1996, s.13.

¹⁴ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 2017, s.290.

¹⁵ Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul 2004, s.27.

¹⁶ Cin-Akgündüz, s.309.

¹⁷ Ali Bardakoğlu, "Katil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.25, Ankara 2002, s.45.

rılmıştır¹⁸. İslam hukukunda da adam öldürme suçu en büyük günahlardan birisi sayılmıştır. İslam hukuku, bu tür suçların önüne geçebilmek ve toplumda huzur ve güvenliği sağlamak adına kural koyma ve yasaklama şeklinde normlar tesis etmeye çalışmış, bu suçlara karşı kısas ve diyet cezası verilmiştir¹⁹.

Kisas, hukuk kavramı olarak kasten işlenen adam öldürme veya yaralama suçunun failinin işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir ceza ile cezalandırılması anlamına gelmektedir²⁰. Buradaki kısas cezası, had suçlarında olduğu gibi ilahî bir karakter taşımakla beraber had suçundan ayrılan yanı ceza verilmesini isteyen devlet reisi değil zarar gören tarafın isteğiyle olmasıdır. Bundan ötürü de suçun kovuşturulabilmesi için zarar gören tarafın şikayeti şarttır²¹. Şikayetçi taraf, suçlunun kisasını affettiği zaman ise zanlıya diyet cezası verilmektedir. Diyet, ceza ve kan bedeli olarak mal cinsinden verilmesi gereken bedeldir²². Kisas veya diyet cezasının bir kişiye karşı verilmediği fâili meçhul cinayetlerde ise İslam hukuku "kasame" denilen özel bir yemin türü ile cinayeti çözümlenme yoluna gitmiştir. Kasame, üzerinde öldürülme belirtileri bulunan kâtili meçhul bir ceset bulununca, maktûlün yakınlarının dava etmeleri üzerine köy veya mahalle sakinlerinden elli kişiye maktûlü kendilerinin öldürmediklerine dair yemin etmeleri ve bahsi geçen bölgedeki ahaliye ölünün diyetini ödeme yükümlülüğünün verilmesidir²³. Bu uygulama çoğu zaman suiistimallere yol açmış, kaza ile ölen kişiler bile mahallelilerden diyet alabilmek için öldürülmüş gibi gösterilmeye çalışılmıştır²⁴.

İslam hukukunda katlin, amden katil (bilerek isteyerek), şibih amit (kasıt benzeriyle), hatâ'en katil, hata mecrasına carî katil (hataya benzer bir fiil), teşebbüsen katil olmak üzere beş çeşidi bulunmaktadır²⁵. Adam öldürme suçunun bu kabîl ayrımlara tâbi tutulmasında güdülen temel amaç, suçun ağırlığını derecelendirerek fâile buna denk bir ceza verilmesini sağlamaktır. Mesela kasten adam öldürme suçu kısasla, kasıt benzeri öldürme şahsın

¹⁸ Bardakoğlu, "Katil", s.45; Avcı, s.29.

¹⁹ Celal Erbay, İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları, İstanbul 1999, s.37.

²⁰ Şamil Dağcı, "Kisas", *DA*, C.25, Ankara 2002, s.488.

²¹ Coşkun Uçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3, S.1, Ankara 1946, s.129.

²² Ali Bardakoğlu, "Diyet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul 1994, s.473.

²³ Akman, s.96.

²⁴ Akman, s.97. Bu konuda güzel bir örnek bulunmaktadır. Bor Kasabası'ndan olup Konya'da müsâfîren sâkin iken ölen olan Ahmed Efendi ibn Ebübekîr'in vârisleri, mahkemede, Ahmedfakih Mahallesi'nden bazı kimseleri dava ederek, Ahmed Efendi'nin adı geçen mahallede İsmail Ağa hânesinde otururken başı yaralı maktûl bulunduğunu, kâtilinin malûm olmadığını ve mahalle ahâlisinden diyet talep etmişlerdir. Ancak ahâlinin Ahmed Efendi'nin kendi bargirinden düşerek öldüğüne dair hüccet göstermesi üzerine, vârisler davadan men edilmiştir. *KŞS* 45 / 94-3 (5 Şevvâl 1126 / 14 Ekim 1714); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.189.

²⁵ İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.1, Ankara 2003, s.168.

ödeyeceği ağırlaştırılmış diyetle cezalandırılırken hatâ'en öldürmede diyet yükü âkileye dağıtılmaktadır²⁶.

Konya şer'îye sicillerinde tespit edilen keşif hüccetlerindeki ölüm vakalarının çoğunluğunu amden katl denilen kasıtlı cinayetler oluşturmaktadır. İşlenen cinayetlerin birçoğunun sebepleri sicillerde maalesef belirtilmemiştir. Sebepleri bilinmediği gibi, bu cinayetlerin çoğunluğu da fâili meçhul cinayetler olarak kalmıştır. Mesela İckale Mahallesi sâkinlerinden Mustafa Beşe bin Abdullah, mahkemeye gelerek, iki gün önce oğlu Mehmed'in bağlar arasına gezmeye gittiğini, şimdi öldürülmüş olarak bulduğunu ifade ederek, mahkeme tarafından üzerine varılıp oğlunun ölü olarak bulunduğu yerde keşfedilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine mahkeme tarafından olay mahalline Molla Mehmed Efendi ibn Mehmed Efendi gönderilerek, maktûlün a'zâları incelendiğinde, göğsünün sol ve yüzünün sağ tarafında hançer yarası olduğu muayene ve müşâhede edilmiştir²⁷. Ancak kâtili bulunamamıştır.

Mahkeme tarafından olay yerinde keşfedilen bir başka fâili meçhul cinayet de Konya'nın Larende Kapusu taşrasında meydana gelmiştir. Sâhibata Mahallesi'nden el-Hâc Mustafa bin Süleyman, Mehmed Çelebi bin el-Hâc İbrahim ve Mahmud Halife ibn Nurullah adlı kimesneler, mahkemeye gelerek *"târîh-i kitâb gicesi Lârende Kapusu taşrasında kal'a hendeğine ismi ma'lûmumuz değil bir mecrûha fâhişe 'avrat meyti ilk olunmuş cânib-i şer'den keşif ve tahrîr olunup defnine izn virilmesi matlûbumuzdur..."* deyip, keşif yapılması ve defin izni verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Mahkeme tarafından Mevlânâ Abdulkadir Efendi ibn Mahmud Efendi keşif için olay mahalline gönderilmiştir. O da, yanında Karaman Eyaleti valisi vezir İsmail Paşa'nın mütesellimi olan Mehmed Ağa tarafından keşif ile görevlendirilen İslam Beg ve şuhûdü'l-hâlde isimleri yazılı müslümanlar olduğu halde, cesedin bulunduğu Konya Kalesi kapılarından Larende Kapusu dışındaki hendeğe gitmiştir. Olay yerinde bir kadın cesedi bulunmuş ve keşif heyetinin yaptığı incelemede, kadının arkasında, belinin aşağısında ve sağ kolunda bıçak yarası olduğu rapor edilmiştir²⁸. Ancak fâil hakkında herhangi bir bilgi verilemediği için olay yine fâili meçhul olarak kalmıştır.

Yine Kerimdede Mahallesi'nde Hazret-i Mevlânâ Türbesi yakınında olan mezâristân ortasında, başından, yüzünden ve göğsünden bıçak ile yaralanarak öldürülen Mehmed Beşe ibn Ali'nin²⁹, Hatunsaray Nahiyesi'ne tâbi Detse karyesinde Kadiyeri denilen tarlada, başı taşla ezilerek beyni

²⁶ Bardakoğlu, "Katil", s.45.

²⁷ KŞS 36/129-2 (25 Cemâziye'l-âhir 1102 / 26 Mart 1691).

²⁸ KŞS 37/117-2 (18 Rebî'ü'l-âhir 1103 / 8 Ocak 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.192.

²⁹ KŞS 45/137-3 (18 Zil-hicce 1126 / 25 Aralık 1714); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.290.

dışarı çıkartılan Halil Beşe'nin³⁰, Aksinle Mahallesinde Yüksek Mezarlık yakınında boğazından bıçaklanarak öldürülen ismi bilinmeyen kişinin³¹, Konya hâricinde Begüyüğü denilen yer yakınında boğazlanıp, başından ve gözünden bıçaklanarak öldürülen ve ırmağa atılan Mustafa bin İbrahim'in³², Bozkır Kazası'na tâbi Avdan köyünde tüfekle vurularak öldürülen Hâcı Bostan Ağa ibn Abdullah Ağa'nın³³, Said-ili Nahiyesi'ne tâbi Medân karyesi yakınında arkasından mızrak ve bıçakla yaralanıp öldürülerek dereye atılan Abdurrahman Ağa'nın³⁴, Sudirhemi Nahiyesi'nde Hatîb nâm karyede kendi evinde boğularak öldürülen Fâtıma'nın³⁵ katilleri bilinmemektedir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere cinayetlerin çoğu şehir merkezinden uzak bölgelerde işlenmiş, cesetler de, dere ve ırmak gibi yerlere atılarak bulunmaması amaçlanmıştır.

Fâili meçhul katillerin dışında, cinayetlerin sebebi hakkında fikir sahibi olduğumuz kayıtlara da rastlamaktayız. Mesela namus meselesi yüzünden işlendiği anlaşılan bir cinayet Konya'nın Sahra Nahiyesi'nde gerçekleşmiştir. Emine isimli kadın, kendi kızı olan Râziye'yi kendi evinde boğarak öldürmüştür. Mahkeme tarafından sorgulanan Emine "...mezbûre Râziyenin bekâreti karyem ahâlisinden hâzırûn-ı bi'l-meclis Receb bin 'Abdullah izâle eyledi deyu mesmû'um olmağla menzirim içinde mazkûre Râziye'yi zebh ve katl eyledim..." diyerek kızını katlettiğini itiraf etmiştir. Belgede Râziye'ye tecavüz eden Receb için ne gibi bir cezâ tatbik edildiği hakkında herhangi bir ifâde bulunmamakla birlikte; Emine'nin kızını, toplum nezdinde artık bir saygınlığının kalmayacağı düşüncesiyle ve sosyal baskıdan çekindiği için öldürdüğü tahmin edilebilir³⁶.

Benzer bir tecavüz olayına Said-ili Nahiyesi'nin Lâdik köyünde karşılaşılmaktadır. Bu olaydaki maktûl ise yaklaşık on iki yaşlarında olduğu belirtilen Ali isimli bir çocuktur. Köy yakınlarındaki Akkinisa isimli bölgede istismar edilen Ali'yi bulan kişiler olayı mahkemeye haber ederek keşif isteğinde bulunmuşlardır. Mahkemenin keşfi ile Ali'nin "boğazında ve bileklerinde ve dizlerinde ip beresi ve 'alâmet-i hank ve yüzü ve başı sürtük ve a'zâsının ekseri berelü olup ve mak'adı pârelenmiş" olduğu rapor edilmiştir³⁷. Anlaşılan o ki,

³⁰ KŞS 45/254-3 (25 Reb'ü'l-âhîr 1127 / 30 Nisan 1715); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.580.

³¹ KŞS 53 / 166-3 (28 Reb'ü'l-âhîr 1149 / 5 Eylül 1736); İzzet Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 53 (1148-1149 / 1736-1737) (*Transkripsiyon ve Dizin*), Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 289, Konya 2016, s.400.

³² KŞS 54 / 14-4 (19 Muharrem 1151 / 9 Mayıs 1738).

³³ KŞS 54 / 134-1 (28 Cemaziyel evvel 1151 / 13 Eylül 1738).

³⁴ KŞS 54 / 261-1 (13 Reb'ü'l-ewvel 1152/20 Haziran 1739).

³⁵ KŞS 40 / 83-1 (29 Ramazân 1114 / 16 Şubat 1703).

³⁶ KŞS 36 / 231-2 (16 Şevvâl 1102 / 13 Temmuz 1691).

³⁷ KŞS 38 / 213-2 (18 Reb'ü'l-âhîr 1104 / 27 Aralık 1692); İbrahim Solak- İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili* 38 (1103-1104 / 1692-1693) (*Transkripsiyon ve Dizin*), Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 285, Konya 2016, s.355.

çocuk, elleri ve ayakları bağlanıp tecavüz edildikten sonra boğularak öldürülmüştür. Olay yine fâili meçhul olarak kalmıştır.

Bir başka kayıta ise, cinayet sebebi, alacak-verecek meselesine dayanmaktadır. Aklan Mahallesi'nden iken ölü Sarac Ömer bin Muharrem, karısının ifadesiyle, Karaman mütesellimi olan İslam Ağa ibn Ali'ye su meşki (tulundan yapılmış su kabı) dikmek için on yedi gün hizmet etmiş ve daha sonra ücretini talep etmiştir. Mütesellim ağa ise Ömer'i demir maşa ve yumruğu ile darp ederek öldürmüştür. Keşif heyeti Ömer'in yaralarını inceledikten sonra İslam Ağa'yı sorgulamış, Ağa cevabında: "... *ben mezbûru demür maşa ile darb itmeyüp ve katlini kasd itmedim lâkin merkûm 'Ömer akça talebinde huşûnet itmekle bana tehevûir 'ârız olup mezbûru def' için yedim ile bir iki def'a darb eyledim...*" diyerek cinayeti kasıtlı işlemediğini belirtmiştir. Kasta benzer adam öldürme (katl-i şibh-i amd) suçunun örneği olarak gösterilebilen bu kaydın devamında kadı, verilecek ceza hakkında fetvâ-yı şerifeye başvurmuştur. Kadının "*Zeyd 'Amr'ı yumruk urup katl eylese ne lâzım olur*" sorusuna karşılık cevap "*diyet lâzım olur*" şeklindedir ve diyetin miktarı da "*altundan bin altun gümüştenden onbin dirhem deveden yüz devedir*" olarak belirtilmiştir³⁸.

Keşif belgelerinde kısas hükmünün verildiği kayıtlara da rastlanılmaktadır. Mesela Aladağ Kazası'na tâbi Kılavuzlar Karyesi'nde sol memesinin altından tüfekle ve sol kulağının altından da bıçakla yaralanıp öldürülen Mehmed'in kâtili Gümüş Mehmed, suçlamaları kabul ederek Mehmed'i katlettiğini itiraf etmiştir. Mağdur yakınlarının kısas talep etmeleri üzerine Gümüş Mehmed'in kısasına hükm olunmuştur³⁹. Bir diğer vakada ise, dava sürecinin bir yılda çözümlendiği görülmektedir. Konargöçer Arab tâifesinden olan Ahmed, Selametler isimli köy yakınlarında Molla İsmail tarafından bir yıl yirmi dört gün önce, iki sedyâsinden (memesi), ellerinden ve başının sağ tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Kaza kadısı İbrahim Efendi'nin keşfetmek için olay yerine gittiğini ve Molla İsmail'in de cinayeti itiraf eden ikrarını hüccete kaydettiğini belirten maktûl yakınları, Konya kadısına müracaat ederek kısas talebinde bulunmuşlardır. Fakat Molla İsmail'in kısasını gerçekleştirecek bir yakını bulunmadığı için kısasın mahkeme tarafından gerçekleştirilmesini talep etmişlerdir⁴⁰. Diğer bir kayıta ise köle olan Ahmed'e kısas hükmü verilmiştir. İnsuyu Kazası'na tâbi Zengicek nâm karyeden Halil isimli kişi, köle olan Ahmed tarafından sağ kulağının üzerinden

³⁸ KŞS 37/193-2 (1 Receb 1103 / 19 Mart 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.318.

³⁹ KŞS 50/101-2 (13 Şevâl 1138 / 14 Haziran 1726); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.225.

⁴⁰ KŞS 51/90-2 (28 Muharrem 1141 / 3 Eylül 1728).

ve alınandan balta ile vurularak öldürülmüştür. Davacılar huzurunda suçunu itiraf eden Ahmed'in kisasına hükm olunmuştur⁴¹.

Kıyas hükmünün verildiği kayıtlardan anlaşıldığına göre, kıyas cezası verilebilmesi için, ilk olarak kasıtlı bir fiilin bulunması, maktûlun yakınları tarafından dava açılıp kıyas isteminde bulunulması ve dava edilen kişinin de suçunu itiraf etmesi gibi etkenleri bulundurması gerekmektedir.

Başka bir cinayet ise hırsızlık sebebiyle işlenmişse de, kasıtlı olarak yapılmadığı anlaşılmaktadır. Sadırlar Mahallesi'nden Eşe bint-i Şaban isimli kadının küçük oğlu Ömer, komşusunun başına yumrukla vurmaya vefat etmiştir. Anne Eşe konuşturulduğunda: "...oğlum mezbûr 'Ömer'i târîh-i kitâbdan bir gün mukaddem kable'z-zuhr mahalle-i mezbûre sâkinelerinden gâyib-i 'ani'l-meclis Ümmü nâm hatun senin karındaşın sagîr Halîl benim menzîlimden yumurta sirka eyledi deyu başına yumruk ile darb idüp ol darbin te'sîrinden nâşî sâhib-i firâş olup fevt oldu..." diyerek Ümmü isimli kadından davacı olmuştur⁴².

Bazen de yapılan hırsızlık sonucu ta'zîr⁴³ cezasına çarptırılan kişilerin darbin etkisiyle vefat ettiği görülmektedir. Mesela, Arablar Mahallesi'nden Hasan bin Halil'in eşi Aynî, çocukları Osman ve Ayşe, validesi diğer Ayşe mahkemeye gelerek "... mûrisimiz müteveffâ-yı merkûm Hasan'ı merkûm el-Hâc 'Osmân benim menzîlimden eşyâm sirka olundu muzannamadır deyu merkûm el-Hâc 'Alî Beşe'ye târîh-i kitâbdan on gün mukaddem şikâyet itmekle merkûm Bayrakdâr el-Hâc 'Alî Beşe dahî mütevellî vekîli olmağla mahalle-i mezbûrede vâkî' menzîli içinde olan odada bir gece habs idüp ol habsde iken fevt olmağla ..." diyerek hapisteyken darp ettiğini iddia ettikleri mütevellî vekîli Bayrakdar el-Hâc Ali Beşe'den ve şikâyet eden el-Hâc Osman'dan davacı olmuşlardır. Ancak daha sonra el-Hâc Ali Beşe ve el-Hâc Osman'dan elli guruş ile altı kile buğday alarak davadan çekildiklerini belirtmişlerdir⁴⁴.

Bir başka keşif kaydı ise, hatâ mecrâsına câri katl olarak bilinen, insanın iradesi dışında meydana gelen katil⁴⁵ türüne örnektir. Dolabucu Mahallesi'nde meydana gelen bu olayda, gece yarısı Seyyid İsmail ile eşi Fâtma arasında çıkan tartışma şiddet boyutuna ulaşmıştır. Bu esnada ayaktayken dengesini yitiren Seyyid İsmail, uyumakta olan altı aylık kızı Havva'nın üzerine düşmüştür. Bebek bu darbenin etkisiyle vefat etmiştir. Eyalet-i Ka-

⁴¹ KŞS 52 / 189-2 (23 Zîl-hicce 1143 / 29 Haziran 1731); İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili* 52 (1143-1144 / 1730-1731), Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 219, Konya 2014, s.426.

⁴² KŞS 53 / 71-1 (3 Zîl-hicce 1148 / 15 Nisan 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.167.

⁴³ Ta'zîr Cezası: Yaptırımları belirli ve kesin olan suçlar dışında kalanları, Osmanlı hukuku ta'zîr suçları kapsamında değerlendirmiştir. Engelleme anlamına gelen ta'zîrin had ve cinayet suçlarına verilen cezalar gibi kesin cezası yoktur. Cezanın uygulaması ve miktarı, yönetici veya hâkimin takdirine bırakılmıştır. Tuncay Başoğlu, "Ta'zîr", *DİA*, C.40, İstanbul 2011, s.198.

⁴⁴ KŞS 45 / 240-1 (18 Rebî'ül-âhir 1127 / 23 Nisan 1715); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.547.

⁴⁵ Cin-Akgündüz, s.312.

raman valisi vezir el-Hâc Hasan Paşa olayın keşfi ile görevlendirdiği mübaşiri Mehmed Ağa ile mahkeme tarafından görevlendirilen Mevlânâ Mehmed Efendi ibn İbrahim Efendi, olay mahallinde yaptıkları keşifde, adı geçen bebeğin a'zâsına nazar eylediklerinde “*kat'â eser-i cerâheti olmayup cümle a'zâsı kâmil meyyit bulunduğunu*” tespit etmişlerdir⁴⁶.

Alkolün etkisiyle sarhoş olan kişilerin de cinayet işledikleri görülmüştür. Mesela, Dinkeş Mahallesi'nden Seyyid Mehmed ibn Seyyid Eymirşah isimli kişi, kendi evinde Seyyid Ebubekir ile şurb-ı hamr ederler iken (içki içerken) Seyyid Ebubekir, Seyyid Mehmed'i boğazından bıçakla yaralayaarak öldürmüştür⁴⁷. Bir diğer örnek de, benzer şekildedir. Kürkçü Mahallesi sâkinelerinden İfnîr bint-i Bâli isimli zimmî kadın, mahkemeye gelerek kocası Murat veled-i Bâli'nin su getirmek için çeşmeye giderken, Tellici Mehmed oğlu Mustafâ Beşe tarafından öldürüldüğünü belirterek keşif talebinde bulunmuştur. Mustafa Beşe'nin refikleri ile birlikte şurb-ı hamr etmekte olduğunu belirten İfnîr, bu esnada bu kişilerin kocası Murat'a “*bize şarâb getir*” diyerek hücum ettiklerini ifade etmiştir. Saldırıdan kaçamayan Murat'ın ise evinin kapısına kadar geldiği; ancak burada saldırganlar tarafından yakalandığı belirtilmektedir. Yapılan keşif sonucunda Murat zimmînin göğsünden bıçakla yaralanarak öldürüldüğü tespit edilmiştir⁴⁸.

Bazen de adlî dengesi yerinde olmayıp “*deli*” olarak adlandırılan kişilerin cinayet işledikleri görülmektedir. Mesela, Kiçimuhsine Karyesi'nden el-Hâc Mustafa isimli kişi mahkemede “*karye-i mezbûre sükkânından olup cünûna mübtelâ olmağla sâbıkan bîmârhâneye konulup kable'l-ifâka itlâk olunan Deli İbrahim nâm kimesne mukaddemâ eniştesi olan Mahmûd bin Mustafâ nâm kimesneyi târîh-i kitâbdan bir gün mukaddem karye-i merkûme kurbunda İkiçzebegli nâm mevzi'de vakt-ı gurubda balta ve bıçağla katl itmişdir*” diyerek aklî dengesi yerinde olmayan Deli İbrahim'in eniştesini katl ettiğini söyleyip keşif talebinde bulunmuştur. Katl etmesinin sebebi ise, Deli İbrahim'in belgede “*sen kız karndaşımı niçün benden tatlık itdirdin*” demesiyle açıklanmıştır⁴⁹.

Bazen ise deli olarak nitelendirilen bu kişiler cinayete kurban gitmişlerdir. Mesela, Lâdik karyesinde Deli Hasan isimli kişi, Mehmed bin Yusuf ve Osman bin Sinan Beg isimli kişilerin harmanlarına atıyla varmış ve atından indikten sonra tutması için atını Mehmed'e vermiştir. O sırada atın kaçmasıyla bu kişiler kavgaya tutuşarak Mehmed ve Osman isimli kişiler Deli

⁴⁶ KŞS 42/57-1 (16 Şa'bân 1118 / 23 Kasım 1706); İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili* 42 (1118-1119 / 1706-1707), Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 365, Konya 2019, s.74.

⁴⁷ KŞS 34/154-2 (29 Muharrem 1099 / 5 Aralık 1687).

⁴⁸ KŞS 36/10-2 (7 Rebî'ül-ewvel 1102 / 9 Aralık 1690).

⁴⁹ KŞS 37/237-2 (20 Şa'bân 1103 / 7 Mayıs 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.3192; KŞS 37/238-1 (21 Şa'bân 1103 / 8 Mayıs 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.393.

Hasan'ı öğendire⁵⁰ olarak tabir edilen sopa ile başına vurarak katl etmişlerdir⁵¹.

Bu başlık altında inceleyebileceğimiz bir diğer katl türü ise cenîne karşı işlenen suçlardır. İslam hukukuna göre insan hayatı cenînin ana rahmine düştüğü andan itibaren başlamış ve zarûrî sebepler olmadıkça, cenînin hayat hakkına son vermek cinayet sayılmıştır⁵². Araştırma dönemi içerisinde sicillerde rastlanılan cenîn aleyhine hareketlerde, anne fâil değil mağdur durumdadır. Yani anne ve bebeği başka kimseler tarafından hedef alınarak vurma, itme, korkutma gibi durumlarla bebeğin düşürülmesi amaçlanmıştır. Sarıyakub Mahallesi'nden Fâtıma dört aylık hâmile iken, mahalle sâkinelerinden Râbia ve oğlu tarafından karnına kasnak ve yumruk vurulmak suretiyle kendi evinin bahçesinde darp edilmiştir⁵³. Anlaşılan o ki, burada komşu kadınlar arasında mahiyetini bilmediğimiz bir anlaşmazlık ve husumet mevcuttur. Neticede Fâtıma, eşi Abdî'nin evde olmadığı bir zamanda ve "menzilin divarı gediğinden" aşılma suretiyle saldırıya maruz kalmıştır.

Benzer bir şekilde kadınlar arasında çıkan kavga sonucu çocuk düşürmeye verilecek başka örnek olay da, Pürçüklü Mahallesi'nde yaşanmıştır. es-Seyyid Musli bin Ali, mahkemede, bundan üç gün önce, aynı mahalleden Iraz bint-i Ahmed Beg ile Çekirgeoğlu kızı diye bilinen Şerîfe Ayşe bint-i el-Hâc Mehmed'in, hamamda kaybolan çenberini aramak gayesi ile, evine geldiklerini, bu sırada Şerîfe Ayşe'nin, sekiz buçuk aylık hâmile olan karısı Fâtıma'nın başından çekerek düşmesine sebep olduğunu, bundan dolayı da, karısının bebeğini düşürdüğünü, düşen bebeğin ise iki gün yaşadıkdan sonra öldüğünü ifade ederek keşif yapılmasını istemiştir. Mahkeme tarafından gönderilen heyetin olay mahallinde yaptığı keşif neticesinde, cenînin öldüğü ve a'zâsında herhangi bir yara izi ve boğulma olmadığı tespit edilmiştir. Olay mağdur Fâtıma'dan sorulunca, olanları olduğu gibi anlatmış ve davasının ancak Iraz ve Şerîfe Ayşe'den olduğunu, mahalle ahalisinden veya başka herhangi bir kişiden şikayetçi olmadığını ifade etmiştir⁵⁴.

Bir başka olayda ise, annenin korkutulması sonucu bebeği düşmüştür. Pürçüklü Mahallesi'nden Ahmed Ağa isimli kişi, hasmı olduğu belirtilen es-

⁵⁰ Öğendire: Çift sürerken öküzlere batırılan ucunda çivi bulunan uzun sopa.

⁵¹ KŞS 39 / 27-1 (27 Rebi'ül-evvel 1113 / 1 Eylül 1701); İbrahim Solak- İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili 39 (1113-1113 / 1701-1702) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 286, Konya 2016, s.45.

⁵² Belkis Konan, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.57, S.4, Ankara 2008, s.321. ; Mustafa Öztürk, "Osmanlı Devleti'nde İskât-ı Ceninin Yeri ve Hükümü", *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, C.I, S.1, Elazığ 1987, s.199.

⁵³ KŞS 41 / 52-2 (25 Muharrem 1116 / 30 Mayıs 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili 41*, s.63. Karaarslan Mahallesi'nden Ümmü bint-i Halil nâm hatun ise, Bekir Beşe'nin kendisini sol uyluğundan bıçakla yaralaması üzerine bebeğini kaybetmiştir. KŞS 41 / 180-2 (6 Cemâziye'l-âhir 1116 / 6 Ekim 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili 41*, s.260. Darb sonucu diğer cenin düşürme olayları için bkz. KŞS 48 / 88-2; KŞS 48 / 140-1.

⁵⁴ KŞS 46 / 180-2 (24 Receb 1125 / 16 Ağustos 1713).

Seyyid el-Hâc Mustafa'yı hâmile olan karısına bıçakla saldırdığı ve bu olaydan sonra karısının bebeğini düşürdüğü gerekçesiyle dava etmiştir. Ahmed Ağa davasında: “..mezbûr es-Seyyid el-Hâc Mustafâ'nın bağı benim bağuma muttasıl olmağla târîh-i kitâbdan üç gün mukaddem müvekkilem zevcem mezbûre Şerife Râbi'a Haraf Irmağı kurbunda vâki' mârû'z-zikr bağımın içinde olan mülk erik ağacından erik koparırken merkûm es-Seyyid el-Hâc Mustafâ duhâ vaktinde gelüp benim erik ağacından niçün erik koparırısın deyu yedinle bıçağı ile müvekkilem mezbûre Şerife Râbi'a'nun üzerine hücûm idüp müvekkilem mezbûre dahî yedinde olan bıçağını kılıç zannetmekle haofından nâşi dört aylık meyyiten bir cenîn ilkâ itmekle ba'de'l-keşf ve'l-mu'âyene kendiden su'âl olunup takrîri tahrîr ve mûcib-i şer'îsi icrâ olunmak matlûbumdur” diyerek keşif talebinde bulunmuştur. Ayrıca Ahmed Ağa, “bir hurka pâresi içinde gayr-i müstebînü'l-hilka bir lahm pâresi” (bir hurka parçası içinde henüz iyice olgunlaşmamış et parçası şeklinde bir cenîn) de sunmuştur. İddialar el-Hâc Mustafa'ya sorulduğunda inkar etmiştir. Ancak şahitlerin şehâdetiyle olay sâbit olduğundan, es-Seyyid el-Hâc Mustafa'ya şer'an ta'zîr lâzım gelmekle ta'zîrine hükm olunarak zâbitine tenbih edilmiştir⁵⁵. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, bu tür cinayetler genelde, kişiler arasında daha önceden var olan husumetlere dayanmakta ve hasımlıktan doğan intikam alma düşüncesi, kişileri bir birine düşürmekte, bu da “*ıskât-ı cenîn*”e (çocuk düşürme) sebep olmakta idi.

Elde edilen belgelerden, zanlıların uğraşlarına bakıldığında ise, çoğunluğunun çiftçilikle uğraşan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu itibarla cinayet vakaları genellikle kırsal alanlarda görülmüştür. Bunun dışında kayıtlara yansıyan fâillerin kimliklerine bakıldığında bunlar arasında mütesellim⁵⁶, değirmenci⁵⁷, berber⁵⁸, çoban⁵⁹, konakçı⁶⁰, ekmekçi⁶¹, voyvoda hizmetkârı⁶², müteveli vekili⁶³, imam⁶⁴ ve yeniçeri neferleri⁶⁵ gibi kişilerin bulunduğu müşâhede edilmektedir. Bunlardan başka askerî sınıftan olduğu, taşıdığı “Beşe” unvanından anlaşılanların da pek çok olaya karıştıkları ve toplumun huzur ve emniyetini tehdit ettikleri anlaşılmaktadır. Mesela Piripaşa Mahallesi sâkinlerinden Türüdüoğlu Ali Beşe bunlardan biridir. Kendisi hakkında üç ayrı olayla ilgili şikâyet kaydı bulunmaktadır. İlk kayıta, Aklan Mahalle-

⁵⁵ KŞS 49/20-1 (10 Zîl-ka'de 1135 / 12 Ağustos 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.37. Korku sonucu bir diğer çocuk düşürme olayı için bkz. KŞS 54 / 160-5.

⁵⁶ KŞS 37/193-2 (1 Receb 1103 / 19 Mart 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.318.

⁵⁷ KŞS 47 / 160-2 (28 Zîl-ka'de 1128 / 13 Kasım 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.400.

⁵⁸ KŞS 48/220-2 (21 Safer 1131 / 13 Ocak 1719).

⁵⁹ KŞS 50/213-1 (3 Rebî'ül-âhir 1139 / 28 Kasım 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.499.

⁶⁰ KŞS 51/108-2 (7 Safer 1141 / 12 Eylül 1728).

⁶¹ KŞS 54/266-1 (20 Rebî'ül-ewvel 1152/27 Haziran 1739).

⁶² KŞS 53/88-1 (1 Muharrem 1149 / 12 Mayıs 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.209.

⁶³ KŞS 45/240-1 (18 Rebî'ül-âhir 1127 / 23 Nisan 1715); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.547.

⁶⁴ KŞS 54/125-3 (19 Receb 1151 / 2 Kasım 1738).

⁶⁵ KŞS 50/86-1 (19 Ramazân 1138 / 21 Mayıs 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.190.

si'nden Yunus veled-i İbrahim isimli zimmî, Türüdüoğlu Ali Beşe ve maiyetindeki kişilerden, menziline yatarken gelip kendisinden zorla akçe ve şarap talep edip bıçak ile omzunu yaraladıkları için davacı olmuştur⁶⁶. İkinci kayıta ise, Çeşmeci Kara Hasan oğlu Süleyman Beşe isimli kişi, yine bu kişi ve refiklerinden, sokakta başını bıçakla yaraladıkları gerekçesiyle şikâyetçidir⁶⁷. Sonuncu kayıta da, Süleyman Beşe isimli kişi, Türüdüoğlu Ali Beşe tarafından Piri Paşa Tekyesi önünde darp edilerek öldürülmüştür⁶⁸. Bu Ali Beşe'nin bir nevi eşkıyalık yaparak, ahaliye zulm ettiği anlaşılmaktadır.

Eşkıyalık yaparak toplumun huzurunu bozan ve sicillerde “*ehl-i fesâd*” olarak adlandırılan pek çok kimse de bulunmakta idi. “*Çete*” olarak değerlendirilebileceğimiz bu kişiler, çoğunlukla, gruplar halinde saldırılarda bulunmuşlar ve pek çok kimseyi katletmişlerdir. Eski-il Kazası'na tâbi Yağlıca nâm karyede, Şaban Ağa'yı sarıkla boğarak öldüren Halil ve maiyetindeki 11 kişi bunlara örnek gösterilebilir⁶⁹.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, keşfedilen cinayetlerin birçok farklı sebebi vardı. Yoksulluk, düşmanlık, ahlakî değerler, işsizlik, alkol tüketimi gibi faktörler kişileri şiddet davranışları sergilemeye iten etkenlerin başında gelmiştir. Bu davranışları gerçekleştiren kişilere bakıldığında ise erkeklerin kadınlardan daha fazla adlî vakalara karıştıkları görüldüğü gibi en çok can kaybına uğrayanlar yine erkekler olmuştur⁷⁰.

Bazı olaylarda ise ölen kişinin yakınları da adam öldürmekle suçlanarak dava edilmiş⁷¹; iddiaların muhatabı olan kişiler, suçsuz olduklarını, mahkeme tarafından yapılan keşiflerle ispatlama yoluna gitmişlerdir⁷².

⁶⁶ KŞS 53 / 16-1 (14 Şevâl 1148 / 27 Şubat 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.37.

⁶⁷ KŞS 53 / 31-2 (22 Şevâl 1148 / 6 Mart 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.74.

⁶⁸ KŞS 53 / 44-3 (15 Zil-ka'de 1148 / 28 Mart 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.104.

⁶⁹ KŞS 41 / 118-1 (13 Rebî'ül-âhir 1116 / 15 Ağustos 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s.168.

⁷⁰ Zahit Kızmaz, “Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.16, S.2, Elazığ 2006, s.251-257.

⁷¹ Mesela, Şükrân Mahallesi'nden Mehmed ibn el-Hâc Hasan adlı kimse ateşli bir hastalıktan ölmesine rağmen, bazı kişilerin, onun yakılarak öldürüldüğünü iddia etmeleri üzerine, yapılan keşifte, Mehmed'in organlarında yanık izine rastlanmamıştır. KŞS 37 / 17-1 (24 Zil-ka'de 1102 / 19 Ağustos 1691); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.24.

⁷² Kadıasker Mahallesi'nden Şerife Sâilha binti el-Hâc Ahmed nâm hatun, vekili olan karındaşı es-Seyyid Osman Çelebi vasıtasıyla, muhâla'a ile boşandığı kocası Ahmed Efendi ibn Hasan Efendi'yi “iki aylık sagir oğlu es-Seyyid Mehmed'e târîh-i kitâbdan bir gün mukaddem mezbûr Ahmed Efendi afony yedirmekte müte'essiren târîh-i kitâb gicesi fevt olmağ-la mezbûr Ahmed Efendi'den su'âl olunup takriri tahrîr ve mücib-i şer'isi icrâ olunmak matlûbumdur” diyerek dava etmiştir. Mahkeme tarafından gönderilen ekipçe yapılan keşifte, bebekte “aslâ afony ve darb ve cerh ve kara bere ve hank eserinden bir şey olmadığı mu'âyene ve müşâhede” olunmuştur. Neticede iki aylık bebeğin, babası tarafından afony yedirilerek öldürüldüğü iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiştir. KŞS 49 / 76-4 (1 Safer 1136 / 31 Ekim 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.173.

B-Kaza İle Olan Ölümünün Keşfi

Bu başlık altında değerlendireceğimiz ölümler daha çok, suç unsuru bulunduran kasıtlı ölümlerden farklı olarak, vahim bir olay veya kaza sonucu olan ölümlerdir. Bu kişilerin ölümünde herhangi bir kimsenin kasıtlı davranışı bulunmamaktadır. Dolayısıyla diyet ya da kısas cezası söz konusu değildir. Sicillerde örneklerini sıkça gördüğümüz kazâ'en ölümler çeşitlilik arzettiğinden ayrı başlıklar altında incelenecektir. Bunlar; yanarak, kuyuya düşerek, yıkıntı altında kalarak, bir yerden düşerek, araba veya hayvan çarparak ya da boğularak olan ölümlerdir. Bu olaylarda gerçekleştirilen keşifler daha çok tespit amaçlı yapılmıştır. Ölümünde fâil olmadığı için, yapılan keşiflerde mağdur yakınları, herhangi bir kimseden veya ahâlden davacı olmadıklarını da tescil ettirmişlerdir.

1-Yanarak Ölümünde Keşif

Yanma sonucu ölümlere genellikle çocuklardan kayıplar verilmiş olup, üzerine kaynar su dökülüp yanarak ölenler olduğu gibi daha çok ocağa düşerek yanma veya ocaktan üzerine ateş sıçramasıyla ölümler gerçekleşmiştir. Mesela Sadırlar Mahallesi'nden bir grup ahalinin talebiyle keşfi yapılan küçük Ahmed, bir gün önce anne ve babası evde yokken ocağın yanına yaklaşmış ve üzerine ateş sıçrayarak yanmıştır. Bu olayın süresi ise, annesinin ifade ettiği kadarıyla, komşudan tencere alıp gelinceye kadardır. Bu süre içerisinde Ahmed'in iki dizinden göbeğine kadar olan bölge yanmış ve çocuk bu yanıkla bir gün içinde vefat etmiştir⁷³. Yine bir gün içinde yanıkta ölen bir diğer çocuk da Civar Mahallesi'nden Hüseyin'dir. Hüseyin de tıpkı Ahmed gibi anne ve babası evde yokken ocağa yaklaşmış, iki uyluğu, hayası, sol kolu, eli ve yüzünün yanmasıyla vefat etmiştir⁷⁴.

Bunlardan başka kaynar su veya şıra kazanına düşerek ölen çocuklar da görülmektedir. Konya hâricinde Acıturut isimli mevziden Emrullah bin Süleyman ve İsmihan bint-i el-Hâc Hasan isimli kişiler "...mezbûr Süleymân yanımızda oynarken târîh-i kitâdan on üç gün mukaddem 'ale'l-gafle kazgan içinde kaynamış suya düşüb sağ uyluğunda ve sol uyluğunda birer mîkdâr 'uzvu muhterik olmuşüdi..." diyerek çocukları Süleyman'ın oyun oynarken kaynar suya düşerek öldüğünü, ahâlden ve herhangi birinden davaları olmadığını belirtmişlerdir⁷⁵. Diğer bir örnek de, şıra kazanına düşen çocukla ilgilidir. Galeb Mahallesi'nden Ahmed bin Mehmed'in küçük kızı Havva, Konya'ya tâbi Hasanköyü isimli köyde kendi bağları içinde oynarken kaza ile şıra kazanına düşmüştür. Havva keşif için mahkemeye getirilirken yolda Sırçalı

⁷³ KŞS 34 / 58-1 (28 Şaban 1098 / 9 Temmuz 1687). Bir başka ateşte yanma olayı için bkz. KŞS 53 / 14-4 (10 Şevâl 1148 / 23 Şubat 1736); Sak-Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.33.

⁷⁴ KŞS 40 / 116-2 (5 Zil-ka'de 1114 / 23 Mart 1703).

⁷⁵ KŞS 40 / 207-2 (6 Safer 1115-M.21 Hâzırân 1703).

Sultan Tekyesi yakınında ölmüştür. Bunun üzerine çocuğun öldüğü yere kâbile hatunlardan dört hatun gönderilmiş ve onların yaptığı keşif neticesinde Havva'nın sağ yanında, kolunda ve dirseğinde kara bere olduğu müşâhede edilmiştir. Çocuğun anne ve babasına sorulduğunda, şıra kazana düşerek öldüğünü, dem ve diyet için kimseden davalarının olmadığını ifade etmişlerdir⁷⁶.

Keşfi yapılan bir başka kazâ'en ölüm şekli de üzerine kaynar su dökülerek ölenlerdir. Bu şekildeki ölümlerin mağdurları yine büyük oranda çocuklardı. Aynedar Mahallesi'nden Maryem bint-i Artin nâm nasrâniyenin oğlu Markarin⁷⁷, el-Hâc Eymir Mahallesi'nden Ramazan bin Şaban'ın oğlu Ali⁷⁸, Konya'ya tâbi Acıturut karyesinden Emrullah bin Süleyman'ın oğlu Süleyman⁷⁹ kaynayan kazan içine düşerek veya su kazanının üzerlerine devrilmesi sonucu ölen çocuklardı. Bu çocuklar daha iki-ikibuçuk yaşlarında idi. Çocukların yanık yerlerinin uyluk ve karın bölgeleri olduğu belirtilmiştir. Çoğunlukla annelerinin çamaşır yıkamak için kaydattığı suyun üzerlerine dökülmesi sonucu yanmışlardır. Bu olaylarda annelerin ihmali söz konusudur. Çocuklar yalnız kaldığı sırada suyla oynamak istemişler ve kaynar suyun içine düşerek veya suyun kendi üzerlerine dökülmesi sonucu yaralanmışlar, kısa bir süre içerisinde de ölmüşlerdir. Yapılan keşiflerde, yaraların incelenip "kara bere" ifadesi kullanılmasından anlaşılacağı üzere, bahsedilen yanıkların çoğunlukla üçüncü derece ağır yanıklar sınıfına girdiği anlaşılmaktadır. Yanık olaylarında nasıl bir tedavi uygulandığına dair, maalesef, sicillerde herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ocağa düşüp belirli bir bölgesi yanan çocukların yarası ya çok derin olmuş ya da yaranın iltihap kapmasıyla ölümler yaşanmıştır. Bu duruma ocağa yandıktan sonra yarası iyileşemeyip tâ'ûna (veba) yakalanan ve bu sebepten ölen küçük İbrahim'i örnek gösterebiliriz⁸⁰. Sicillerde bu konuda bir hekime başvurulduğu yazmamakla birlikte, hastaların o dönemin alternatif tıbbi ile ancak belirli bir süre yaşatıldığı anlaşılmaktadır.

Yanarak ölen çocuklar arasında üzerine kaynar yağ dökülerek ölenler de vardı. Piresed Mahallesi sâkinlerinden Mustafa bin el-Hac Ahmed'in küçük kızı Ayşe, kurban bayramı günü, ev içindeki ocağa kaynayan yağın yanına vardığında, yağ üzerine dökülmüş ve çocuk yanmıştır. Keşif için giden heyet Ayşe'nin cesedi üzerinde yaptığı incelemede burnu ve sol koluna kaynar yağ dökülüp yandığını rapor etmiştir. Mustafa, bu hususta

⁷⁶ KŞS 47/136-1 (25 Şevâl 1128 / 12 Ekim 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.339.

⁷⁷ KŞS 47/124-1 (18 Ramazân 1128 / 5 Eylül 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s. 310.

⁷⁸ KŞS 41/83-1 (25 Safer 1116 / 29 Haziran 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s. 111.

⁷⁹ KŞS 40/209-2 (4 Safer 1115 / 19 Haziran 1703).

⁸⁰ KŞS 43/144-2 (16 Şa'bân 1119 / 12 Kasım 1707).

mahallesi ahalisiyle vesâir bir ferd ile davasının olmadığını tescil ettirmiştir⁸¹.

Yine yanarak ölen çocuklardan biri de Sudirhemi Nâhiyesi'ne tâbi Kiçimuhsine köyünden Hasan bin Mevlüd isimli küçük çocuktur. Hasan kuşluk vakti, evde kimsenin olmadığı bir anda, rüzgârlı bir havada ateş ile oynarken, rüzgarın da tesiriyle, elbisesine ateş sıçramış ve söndüren kimse olmadığından, kendisi de söndürmeyi başaramadığından ayağından göğsüne kadar olan bütün vücudu yanmış ve bu yanmanın tesiri ile ölmüştür⁸².

Bir başka örnek ise, yangın çıkması sonucu yanarak ölen anne ve çocuklarına aittir. Olay Sudirhemi Nâhiyesi'ne tâbi Bilecik köyünde meydana gelmiştir. Bâli bin Mustafa isimli kişi mahkemeye gelerek, "...târîh-i kitâbdan iki gün mukaddem karye-i mezbûreye gece ile bir ulak gelüp menzilim dâhilinde olan ahurumdan bir re's katırımı binmek için ahz idüp elinde olan şem'ayı menzilim içinde olan 'alef kenârına bırakmağla bi-kazâ'illahi te'âlâ 'alefe ateş isâbet itmekle menzilim ihrâf olup içinde olan zevcem 'Âyşe bint-i Ebûbekir ve kebîr oğlum Hasan ve kebîre kızım Nesli'yi tahlîs mümkün olmamağla harîkan vefât eylemişlerdir cânib-i şer'den üzerine varulup keşf ve tahrîr olunması matlûbumdur..." diyerek karısı ve iki çocuğunun evde yanarak öldüğünü mahkemeye haber vermiştir. Yapılan keşif neticesinden Ayşe, Hasan ve Nesli'nin yanarak öldükleri tespit edilmiştir. Bâli'nin ifadesine göre yangın, ahıra giren ulağın elindeki lambayı otların yanına bırakması sonucu meydana gelmiştir. Olay gece vakti olduğu için yangının fark edilemediği ve ev ile birlikte içindekilerin de tamamen yandığı anlaşılmaktadır⁸³.

2-Kuyuya Düşerek Ölenlerin Keşfi

Sicillerdeki keşif hüccetlerinde karşılaştığımız bir diğer kazâ'en ölüm şekli de, su kuyusuna düşerek ölmektir. Kuyular, genellikle şahısların kendi evlerinin bahçesinde bulunuyordu. Burada mağdurlar yine çoğunlukla küçük yaştaki çocuklardı. Evlerinin bahçesinde kendi hallerine bırakılan çocuklar, oyun oynarlarken, bahçelerindeki su kuyusuna yaklaşmış ve içine düşüp boğularak ölmüşlerdir. Mesela Konya'da Bağlararası'nda Abdurreşid nâm mevzi sâkinlerinden Ömer'in küçük oğlu Ali⁸⁴, Sarıhasan Mahallesi'nden Nurullah bin Ali'nin küçük oğlu Ömer⁸⁵, Karacıgan Mahallesi'nden İbrahim bin İvaz'ın küçük kızı Aynî⁸⁶, Debbâğhâne Mahallesi'nden Hâci

⁸¹ KŞS 35/180-2 (12 Zil-ka'de 1101 / 17 Ağustos 1690).

⁸² KŞS 36/156-1 (29 Receb 1102/28 Nisan 1691).

⁸³ KŞS 42/225-2 (29 Muharrem 1119 / 2 Mayıs 1707); Sak, *Konya Kadı Sicili* 42, s. 302.

⁸⁴ KŞS 41/88-2 (3 Reb'ül-ewvel 1116 / 6 Temmuz 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s. 120.

⁸⁵ KŞS 45/30-1 (14 Receb 1126 / 26 Temmuz 1714); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s. 48.

⁸⁶ KŞS 49/225-3 (8 Şa'bân 1136 / 2 Mayıs 1724); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.548. Aynı olay için bkz. KŞS 49/226-3; Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.550.

Mustafa bin Hâcî Ahmed'in küçük câriyesi Arab Meryem⁸⁷ ve Konya'ya tâbi Geriz karyesinden Halil bin Mahmud'un küçük kızı Emine⁸⁸ bu şekilde kendi evlerinin bahçesinde oyun oynarlarken kuyuya düşerek ölen çocuklardandı. Yapılan keşifler neticesinde, çocukların hepsinin, herhangi bir müdahale olmadan kuyuya düştükleri ve ufak tefek yaralarına rağmen, boğularak öldükleri belirtilmiştir. Çocukların ebeveynleri de, ileride çıkabilecek herhangi bir olumsuz duruma karşılık, ölüm hadisesinde ahalinin ve bir başkasının dahli olmadığını tescil ettirmişlerdir.

Sadece küçük yaştaki çocuklar değil, bazen büyüklerin de suya düşerek öldüğü görülmektedir. Su yakınında bulunduğu sırada sara krizi tutup, suya düşüp boğularak ölen kişiler de vardı. Hocahasan Mahallesi'nden Seyyid Ali bin Süleyman bu şekilde suda boğularak ölenlerden birisi idi. Keşif için gelen heyet, Seyyid Ali'yi "*çeşme künkü çukurunda su içinde başı aşağı düşüp garikan meyyit*" olarak bulmuşlardır. Herhangi bir yara izi bulunmayan Ali için, mahalle ahali, "*mezbûr Seyyid 'Alî sara' marazına mübtelâ olup ekser ahvâlde mecnûn ve lâ-ye'akl gezerdi*" diyerek ahvalini belirtmişlerdir⁸⁹. Yine benzer bir olay Karakayış Mahallesi'nde vuku bulmuştur. İbrahim bin Mehmed, sara krizi tuttuğu sırada kendi bahçesindeki kuyuya düşerek vefat etmiştir. Keşif için cesedi üzerine giden heyet vücudunu muayene ettiğinde "*aslâ eser-i darb ve cerh ve hank ve kara bere olmayup ancak bi'l-cümle a'zâsı mâdan islanup garikan fevt*" olduğunu rapor etmiştir⁹⁰.

Hocahasan Mahallesi sâkinlerinden Hüseyin Beşe ibn Süleyman ise bunlardan farklı olarak, kuyuya bir sahan ve bir keser düşürmüş, onları çıkarmak isterken kafasının üzerine düşmüştür. Yetişen karısı ve komşusu tarafından hemen kuyudan çıkarılmış; ancak başı üzerine düştüğü için başının tepesi delinmiştir. Kuyudan yaralı bir şekilde çıkarılmış olan Hüseyin Beşe "*eğer ben bu marazdan fevt olursam kimesnenin sun' ve te'addîsi olmamağla ahâli-i mahallemeden ve sâ'ir bir ferdden dem ve diyetime müte'allık da'vâ ve nizâ'im yokdur*" diyerek ifade vermiş ve eğer bu yaradan ölecek olursa, ölümünde kimsenin dahli olmadığını yaralı haldeyken şahitler huzurunda söylemiştir. Olay öğleden sonra gerçekleşmiş, Hüseyin Beşe ise gece yarısında vefat etmiştir⁹¹. Ertesi günü yapılan keşifte "*kuyuya başı üzerine düşmekle depesi delinüp mecrûh olduğu mu'âyene ve müşâhede*" olunmuştur.

⁸⁷ KŞS 54/74-2 (2 Reb'ül-âhir 1151 / 20 Temmuz 1738).

⁸⁸ KŞS 53/91-1 (8 Muharrem 1149 / 19 Mayıs 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s. 216.

⁸⁹ KŞS 41/112-2 (8 Reb'ül-âhir 1116 / 10 Ağustos 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s. 157.

⁹⁰ KŞS 53/37-1 (8 Zîl-ka'de 1148 / 21 Mart 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s. 87.

⁹¹ KŞS 45/98-2 (26 Şevâl 1126 / 4 Kasım 1714); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s. 198.

3-Bir Yerden Düşerek veya Göçük Altında Kalarak Ölenlerin Keşfi

Bu başlık altında ağaçtan ve damdan düşerek veya yıkıntı altında kalarak ölen kişiler incelenecektir. Ağaçtan düşerek ölenler genellikle kendi bağ ve bahçelerinde çalışan kişiler veya ücret ile ağaçtan meyve toplayan işçilerden oluşmaktadır. Bu insanların düştüğü ağaç çeşitlerine bakıldığında kavak, pelit, armut ve en çok da ceviz ağacı dikkati çekmektedir.

Konya dışında Üçyolbaşı adlı yerde Ayşe bint-i Abdulkerim isimli kadın, komşusunun bağında armut ağacına çıkıp, armut yerken, düşerek vefat etmiştir. Mahkeme tarafından gönderilen keşif heyetinin bir gün sonra yaptığı keşifte, ağaç dalının kırılması sonucu düşerek ölen Ayşe'nin yüzünün sağ tarafında ve sol elinde kara bere olduğu görülmüştür. Ayşe'nin yakınları da düşmesinde herhangi bir kimsenin dahli olmadığını ifade etmişlerdir⁹². Benzer bir ağaçtan düşme olayı, Sakahâne Mahallesi'nden Seyyid Mehmed bin el-Hâc Mahmud'un başına gelmiştir. Seyyid Mehmed, Şehir Irmağı yakınında olan kendi mülk bağı içindeki pelid ağacına pelid silkmek için çıkmış ve düşerek yaralanmıştır. Yapılan keşifte "*belinde gök bere oluştuğu*" tespit edilen Seyyid Mehmed, on üç gün sonra vefat etmiştir⁹³.

Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nden Debbağ Mehmed bin İsmail'in Selifar nâm mevzide bulunan bağında sekiz para ücret ile çalışan ve ceviz silkerken kaza ile ağaçtan düşen Mustafa bin Mumcu Mustafa da bir gün sonra vefat etmiştir. Keşfinde "*kat'â eser-i darb ve cerh ve hank ve kara bere olmadı*" tespit edilmiştir. Vârisleri bağ sâhibinden ve mahalle ahalisinden kimseden dem ve diyet için davaları olmadığını tescil ettirmişlerdir⁹⁴. Anlaşılan o ki, Mustafa, yüksekte düşmeyle bağlı olarak, iç kanama sebebi ile vefat etmiştir.

Konya'nın Sudirhemi Nahiyesi'ne bağlı Sulutas köyünden Hasan bin Mehmed de ceviz ağacından düşerek ölenlerdendi. Yapılan keşifte "*sağ kolu kırılıp ve sağ gözü ve yüzü bere ve mecrûh ve sâ'ir a'zâsı kara bere olduğu*" görülmüştür⁹⁵.

Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nden olup Pîrâbî nâm mahalde Hâcî Mehmed adlı kimsenin bağında bulunan ceviz ağacından düşüp vefat eden Süleyman bin Abdullah'ın yapılan keşfinde de, "*başı yarılıp ve sol gözü çıkup ve sağ kaşu ile baldırı mecrûh olduğu*" müşahede edilmiştir⁹⁶.

⁹² KŞS 40/232-1 (1-29 Safer 1115 / 16 Haziran- 14 Temmuz 1703).

⁹³ KŞS 45/99-1 (24 Şevâl 1126 / 2 Kasım 1714); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.199.

⁹⁴ KŞS 51/116-1 (19 Safer 1141 / 24 Eylül 1728).

⁹⁵ KŞS 54/101-4 (11 Cemâziye'l-âhîr 1151 / 23 Eylül 1738).

⁹⁶ KŞS 54 / 98-3 (30 Cemâziye'l-ewvel 1151 / Eylül 1738). Bir diğer örnekte ise Şeyhsadreddin Mahallesi'nden olup Konya hâricinde Gödene adlı köyde olan Tavşangözoğlu Ahmed'in bağında ceviz silkerken ağaçtan düşüp vefat eden Hasan bin Ömer'in keşfinde "*iki elleri bileklerinden kırılıp ve eyeğisi kırıldığı*" anlaşılmış ve Ömer bu düşmeye bağlı olarak vefat etmiştir. KŞS 54 / 102-2 (5 Cemâziye'l-âhîr 1151 / 23 Eylül 1738). Sudirhemi Nâhiyesi'ne tâbi Gödene'den

Bu kişilerden başka, ağaçtan düşerek ölenlerin arasında bir de çocuk bulunmaktadır. Sultan Alaeddin Evkâfı köylerinden Konya Kazası'na tâbi Sille köyünden Mihâyil veled-i Manik nâm zimmînin küçük oğlu Fûta bir gün önce, çıkmış olduğu evlerinin bahçesindeki ceviz ağacından düşerek ölmüştür. Gönderilen heyetin yaptığı keşifte "başının ense tarafında beresi olup sâ'ir a'zâsında aslâ eser-i cerâhat olmadığı" görülmüştür⁹⁷.

Kayıtlarda, meydana gelen ağaçtan düşerek ölme vakalarının büyük çoğunluğunun cevizden düşerek gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Bunun da sebebinin, ceviz ağacının çok yüksek olması ve bu yüksekliğe bağlı olarak denge kaybı sonucu düşen kimselerin sert düşüş sebebi ile, genellikle kol-bacak kırılması, kafa yarılması, vücut yaralanması veya iç kanamadan öldükleri anlaşılmaktadır.

Bazen de ağacın insanların üzerine düşmesiyle ölümlerin meydana geldiği görülmektedir. Mesela, Konya Kazası'na tâbi Gödene köyünden Mahmud bin Mustafa üzerine ağaç düşerek ölenlerdendi. Mahmud ücretiyle, aynı köyden İsmail Halife için, köy yakınındaki Bezciönü adlı mevkide badem ağacı keserken, kestiği ağacın üzerine düşmesiyle bacağı kırılmış ve bu kırıkdan dolayı vefat etmiştir. Mahmud'un varisleri onun diyetini işveren den dava etse de, Mahmud'un, ölmeden önce, "..*ben kendi sun'um ile ağaç kesüp bir badem ağacını tahlis iderken kesdiğim ağaç üzerime düşüp ayağımı kırmışdır...*" diyerek olayda kimsenin dahli olmadığını ve ağaca kendi isteği ile çıktığını söylemesi sebebiyle, varisler diyet davasını kaybetmişlerdir⁹⁸.

Düşerek ölümlere verilebilecek en ilginç olaylardan biri de, Konya Kazası Said-ili Nahiyesi'ne tâbi Lâdik köyünde meydana gelmiştir. Bu köyden Mustafa bin Hasan Beg, at ile tavşan avladığı sırada, atından inip bir bağ duvarına çıkmış, gördüğü tavşanı tutmak için ziyadesiyle heyecanlanmış ve kendini zabt edemeyip duvardan atladığında, düşüp bacağı kırılmıştır. Kendisini keşfe gelen heyet huzurunda başından geçenleri olduğu gibi anlatmış ve olayda herhangi bir kimsenin dahli bulunmadığını, dem ve diyeti için kimseden şikayetçi olmadığını belirtmiştir. Olaydan üç gün sonra vefat eden Mustafa'nın babası Hasan Beg, mahkemeye gelerek oğlunun vefat ettiğini ve tekrar keşfedilip defni için izin verilmesini talep etmiştir. Ancak mahkeme tarafından tekrar keşfe ihtiyaç olmadığı belirtilerek, Mustafa'nın defnine kimse engel olmamak üzere izin verilmiştir⁹⁹. Burada iki husus dik-

Receb Beşe ibn Ali de çıktığı ceviz ağacından düşerek ölenlerdendi. KŞS 47 / 145-1 (27 Şevvâl 1128 / 14 Eylül 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.361.

⁹⁷ KŞS 41 / 136-2 (11 Cemâziye'l-ewvel 1116 / 11 Eylül 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s.197.

⁹⁸ KŞS 37 / 236-1 (15 Şabân 1103 / 2 Mayıs 1692); Sak, *Konya Kadı Sicili* 37, s.289. Benzer bir ağaç düşmesi sonucu ölüm için bkz. KŞS 36 / 212-2 (20 Ramazân 1102/17 Hâziran 1691).

⁹⁹ KŞS 47 / 200-2 (11 Safer 1129 / 25 Ocak 1717); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.508.

kati çekmektedir. Bunlardan birincisi, keşfi yapılan bir kimsenin yeniden bir keşfe tâbi tutulmadığı ve ikincisi de, ölen kimselerin defni için mahkeme tarafından bir belge verildiğidir.

Ağaç ve duvar hâricinde, kişilerin yüksekten düşerek öldükleri bir başka yer ise ev damlarıdır. Hatunsaray Nahiyesi'ne tâbi Gilisra köyünden Hadîce bint-i Osman nâm bîkr-i bâliğa, beş gün önce, kendi isteği ile çıktığı evlerinin damından düşmüş ve üç gün sonra da ölmüştür. Hadîce'nin yapılan keşfinde, *“sara' marazına mübtelâ olduğuna binâ'en damdan düşüp sağ ayağının iki yanında sürtük olduğundan gayri bir a'zâsında aslâ darb ve cerh ve hank ve kara bere eserinden bir şey'i olmadığı”* müşahede edilmiştir. Anlaşılan, sara hastası olan Hadîce, geçirdiği sara krizi sebebiyle çıktığı evlerinin damından düşerek ölmüştür¹⁰⁰.

Ev damlarından düşerek ölenler olduğu gibi, üzerlerine dam çökmesi sonucu enkaz altında kalarak hayatını kaybedenler de vardı. Fakihdede Mahallesi'nden Âlime bint-i Ali nâm hatun bunlardan biri idi. Âlime, mahallesi ile Topraklık Mahallesi arasında bulunan komşusunun mülk develik damına inek necâseti almak için girdiğinde, dam üzerine yıkılmıştır. Bu sırada dam sahibinin câriyelerinden biri de develik içerisinde inek sağmaktadır. Ancak câriye yıkıntılardan sağ kurtulmuş olmasına rağmen, Âlime yıkıntı altında kalarak ölmüştür. Keşif için develik damına gelen heyet, Âlime'yi enkaz altından ölü olarak çıkarmış ve cesedi incelendiğinde, *“eser-i cerâhat ve hank olmadığı”* görülmüştür¹⁰¹. Vücudunda herhangi bir yarası olmayan Âlime'nin enkaz altında kalarak, havasızlıktan öldüğü anlaşılmaktadır.

Yıkıntı altında kalmak suretiyle medana gelen ölümlerin genelde bağ evinin damı¹⁰², örtme damı¹⁰³, tol duvarı¹⁰⁴ veya ev damı¹⁰⁵ gibi yerlerin yıkılmasıyla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tür olaylarda büyük ölümlerinin yanında, evlerinde uyuyan çocukların da mağdur olduğu, enkaz altında

¹⁰⁰ KŞS 49 / 252-1 (14 Ramazân 1136 / 6 Haziran 1724) Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.616.

¹⁰¹ KŞS 46 / 190-2 (5 Şa'bân 1125 / 27 Ağustos 1713).

¹⁰² Mesela Konya'nın Kalecik Mahallesi'nden Ali bin Abdî nâm kimesne, Abdullah ibn-i Hâci Ken'an adlı kimsenin Konya hâricinde Aymanas nâm mevzideki bağında yevmi kırk akça ücret ile dam yaparken örtü kirşinin kırılması ile birlikte, enkaz altında kalarak ölmüştür. Vârisleri dem ve diyet için kimseden davaları olmadığını ifade etmişlerdir. KŞS 54 / 270-1 (19 Reb'ül-ewel 1152 / 26 Haziran 1739).

¹⁰³ Şeyhâlimân Mahallesi'nden Derviş Ebûbekir bin el-Hâc Himmet'in küçük oğlu es-Seyyid İbrahim, evlerinde bulunan örtmenin yıkılması sonucu altında kalarak ölmüştür. Yapılan keşifte *“dam basup fevt olduğu zâhir ve a'zası eser-i cerh ve dem ve cerâhatdan âri olduğu”* görülmüştür. KŞS 52 / 243-5 (24 Reb'ül-ewel 1144 / 26 Eylül 1731); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.555.

¹⁰⁴ Seyyid Ali bin Hâci Halil de, Konya'nın Sahra Nahiyesi'ne tâbi Hacerbaba nâm tola duvar altında kalarak vefat etmiştir. Seyyid Ali'nin cesedi muayene olunmak için yıkılan duvarın altından çıkarıldığında *“başının ba'zı yerleri divanın yıkılmasından kara bere ve ba'zı yerinden delinmiş ve bir mîkdâr dem cereyân etmiş sâ'ir a'zâ ve cevâhri dem-i cerâhat ve eser-i cerhden âri olup yıkılan divar altında kalup fevt olduğu”* anlaşılmıştır. KŞS 53 / 25-3 (27 Şevvâl 1148 / 11 Mart 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.59.

¹⁰⁵ Mesela Sudirhemi Nahiyesi'nin Obsala Karyesi'nden Firdevs binti Nasrullah isimli kadın ise, Davud bin Abdî Beşe'nin evinde *“iblik bişürürken”* üzerine dam yıkılarak vefat etmiştir. KŞS 35 / 63-2 (3 Şa'bân 1101 / 12 Mayıs 1690).

kalarak öldükleri müşahede edilmektedir. Mesela Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Mehmed bin Musa'nın küçük oğlu Mehmed, Kazganbendi yakınında bulunan mülk bağları içindeki örtmede yatırken¹⁰⁶; Hocahabib Mahallesi'nden Mustafa bin Osman'ın oğlu İsmail ve kızı Ayşe de evlerindeki odalarında yatırlarken, evin damının üzerlerine yıkılması sonucu¹⁰⁷ enkaz altında kalarak can veren çocuklardandı.

İş kazasına maruz kalarak ölenlere de rastlanılmaktadır. Mesela Hüdâverdi bin Veli adlı neccâr (marangoz), Bordabaşı Mahallesi'nden Mehmed bin Şaban'ın evinin dikmesini ücret ile yenilerken, dam üzerine yıkılmış ve Hüdâverdi orada ölmüştür¹⁰⁸.

4-Araba veya Hayvan Çarpması Sonucu Ölenlerin Keşfi

Ulaşımında, ziraatte, beslenmede kendisinden istifade edilen hayvanların ürkütüklerinde ölümcül darbeler yapabileceğinin örneklerini sicillerden bulabilmekteyiz. Belgelerde “tepmek” olarak ifade edilen hayvansal darbeler neticesinde, genelde kişiler baş kısımlarından yaralanarak vefat etmişlerdir. Mesela, Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Ali Efendi bin Mahmud Ağa'nın kölesi Mustafa bin Abdullah, Ali Efendi'nin Çandır Değirmeni yakınında olan bağı içinde, efendisinin atını eyerlemeye çalışırken, atın paybendini (ayakbağı) çıkardığı sırada, at sağ kış ayağı ile Mustafa'nın sağ yüzünü darb etmiştir. Mustafa bu darbe sonucu vefat etmiştir. Keşif heyetinin yaptığı muayenede Mustafa'nın “yüzünün sağ tarafı içeriye çöküp ağızından köpük ve burnundan kan carî olduğu” rapor edilmiştir¹⁰⁹. Kayacık Mahallesi'nden Osman bir Ömer'in iki buçuk yaşındaki oğlu Ömer de buna benzer bir şekilde hayvan tepmesi sonucu ölenlerdendi. Ömer, anadan dedesi Mehmed bin Ali'nin aynı mahallede bulunan evinin bahçesinde otururken dedesinin merkebi tarafından tepilmiştir. Alnının sağ tarafından yaralanan küçük Ömer, aynı gün içerisinde vefat etmiştir¹¹⁰. Beyin hasarı sonucu öldüğü anlaşılan Ömer'in anne ve babası da, herhangi bir kimseden dem ve diyet için davaları olmadığını belirtmişlerdir.

Ölüme sebep olan bir diğer hayvan ise koçtur. Hatunsaray Nahiyesi'ne tâbi Üçkilise köyünden es-Seyyid Süleyman bin Mustafa'nın küçük oğlu Ahmed, kendi evlerinin önünde oynarken, komşuları Hasan Beşe'nin koçu tarafından süsülmüş ve çocuk bu darbe sebebi ile yarım saat içerisinde öl-

¹⁰⁶ KŞS 40 / 248-2 (23 Rebî'ül-ewvel 1115 / 6 Ağustos 1703).

¹⁰⁷ KŞS 40 / 172-1 (29 Zîl-hicce 1114 / 16 Mayıs 1703).

¹⁰⁸ KŞS 43 / 57-1 (11 Rebî'ül-âhîr 1119 / 12 Temmuz 1707).

¹⁰⁹ KŞS 40 / 248-1 (24 Rebî'ül-ewvel 1115 / 7 Ağustos 1703).

¹¹⁰ KŞS 50 / 144-1 (14 Zîl-hicce 1138 / 13 Ağustos 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.328. Merkez tepmesi sonucu ölen bir diğer çocuk da, Piresed Mahallesi'nden es-Seyyid Ebûbekir bin es-Seyyid el-Hâc Mustafa'nın altı yaşındaki oğlu es-Seyyid İbrahim'dir. İbrahim'i aynı mahalleden İbrahim bin Mehmed'in merkebi sağ böğründen tepmiş ve bu tepmeden dolayı ölmüştür. KŞS 50 / 154-1(28 Zîl-hicce 1138 / 27 Ağustos 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.354.

müştür. Yapılan keşifde çocuğun “sağ kulağından koç kakup ağzından ve burundan ve sağ kulağından kan cârî olduğu” tespit edilmiştir¹¹¹.

Sille karyesinden Bekir Beşe bin Hasan’ın oğlu İsmail ise, attan düşerek vefat etmiştir. Tarlaya giderken kaza ile attan düşen İsmail’in sağ bacağı kırılmış, bu kırığın tesiriyle sekiz gün sonra vefat etmiştir¹¹². Yine benzer bir şekilde Dedemoğlu Mahallesi’nden Deveci Hasan bin Ramazan da, Arabçayırı nâm mevzide, bargirden düşerek sol kolunu kırmış, iyileşemeyerek sekiz gün sonra ölmüştür¹¹³. Şekerfürüş Mahallesi’nden Fâtuma Hatun bint-i Nurullah’ın küçük oğlu es-Seyyid Mehmed ise, es-Seyyid Yusuf Efendi’nin hizmetkârı Ali bin Mehmed tarafından, ikinci vakti, Kapan Hanı yakınında, at koştururken çarpılmış ve çarpma sonucu burun deliklerinden ve ağzından köpükler çıkararak hayatını kaybetmiştir¹¹⁴.

Bir başka ölüm ise, at sürüklemesiyle meydana gelmiştir. Konya’nın Hatib Karyesi’nden Molla Mehmed bin Mustafa Beg, Konya’ya iki saat mesafede bulunan Buzluk nam mevzide yol arkadaşları ile birlikte mola verdikleri sırada, kendi binmiş olduğu atı sol koluna bağlayıp yemek yerlerken, at ürkmüş ve Molla Mehmed’i bir dönüm miktarı sürüyüp başının sol tarafını tepmiştir. Yanında bulunan yol arkadaşlarının ifadesiyle, Molla Mehmed, “ol sâ’at” vefat etmiştir¹¹⁵. Anlaşılan o ki, at tarafından uzun bir süre sürüklenen ve tepilen Molla Mehmed, hemen olay yerinde ölmüştür.

Hayvandan düşme, hayvan darbi veya sürüklemesi sonucu meydana gelen ölümlerden başka, belki de, bu günkü ifade ile, trafik kazası diyebileceğimiz ölümlü olaylara da rastlanılmaktadır. Mesela Sadırlar Mahallesi’nde Yanık Câmî-i Şerîfi ahâlisinden Külâhçı Halil ibn Receb’in küçük kızı Emine bu şekilde ölmüştür. Emine, ikinci vakti evlerinin önünde dururken, Kebekilise’den arabalarına buğday yükleyip getiren Poladlar Mahallesi’nden Mehmed bin Mahmud, Musa bin Mustafa, Murad bin Hasan ve Mustafa bin Ahmed adlı kimseler, Emine’yi arabalarına çığnetmişler ve küçük kız ezilmenin etkisiyle “ol saat” ölmüştür. Emine’nin yapılan keşfinde “araba çığnediğinden nâşi cemî’ a’zası kara bere olduğu” görülmüştür¹¹⁶. Emine’nin anne ve babası da, davalarının yalnızca kazayı yapan kimselerden olduğunu, mahalle ahâlisinden bir şikayetleri bulunmadığını keşfe gelen heyet huzurunda kayda geçirtmişlerdir¹¹⁷. Bir süre sonra Halil ve karısı

¹¹¹ KŞS 54 / 104-1 (23 Cemâziye'l-âhir 1151 / 5 Eylül 1738).

¹¹² KŞS 41 / 94-1 (5 Rebî'ül-ewvel 1116 / 8 Temmuz 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s.129.

¹¹³ Hasan’ın yapılan keşfinde “sol kolu mecrûh ve şiş ve kara bere olup kan cârî ve böğründe tâ’ûnu olduğunu” belirlenmiştir. KŞS 53 / 150-1 (5 Rebî'ül-âhir 1149 / 13 Ağustos 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.358.

¹¹⁴ KŞS 44 / 51-2 (2 Rebî'ül-ewvel 1122 / 1 Mayıs 1710).

¹¹⁵ KŞS 50 / 186-3 (2 Safer 1139 / 29 Eylül 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.432.

¹¹⁶ KŞS 49 / 55-2 (5 Muharrem 1136 / 5 Ekim 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.126.

¹¹⁷ KŞS 49 / 51-1 (14 Muharrem 1136 / 14 Ekim 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.116; KŞS 49 / 51-2 (14 Muharrem 1136 / 14 Ekim 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.116.

çocuklarının dem ve diyeti için kazayı yapan Mehmed, Mustafa, Musa ile Murad'dan yüz guruş nakit ve on beş keyl buğday alıp davalarından feragat etmişlerdir¹¹⁸.

Bir başka kaza da, Dörtvakıyye Mahallesi'nden Hasan bin İbrahim'in başına gelmiştir. Hasan arabasıyla Konya'dan mahallesine gelirken, Çataltaş nâm mevziye geldiğinde, kendi önünden çektiği arabasının altında kalarak yaralanmıştır. Yakınlarının ifadesine göre, Hasan "*kendi mülkü olan 'arabanın önünce giderken öküzler suya çekinüp mezbûr Hasan öküzleri yoldan çıkarmayım deyu sa'y iderken Hasan yıkılıp 'araba üzerine gidüp tekerleği mezbûr Hasan'ın üzerine basup cerh*" etmiştir. Araba basması sonucu sol ayağının kaba etinden yaralanan Hasan, iki gün sonra vefat etmiştir¹¹⁹.

Bir diğer kaza sonucu ölüm ise, kağrı arabası ağacının çalışan üzerine düşmesiyle meydana gelmiştir. Sahra Nahiyesi'nin Müneccim köyünden olup Efe köyünden Mustafa bin el-Hâc Ali'nin hizmetinde çalışan Ömer, bu şekilde ölmüştür. Ömer kağrı arabasına arpa yükleyip gelirken, yükün dengesinin bozulması sebebiyle "*kanglıyı ıslah için ok ta'bir olunur ağacı göğsüne alup üzerinde olan hamlını ıslâh sadedinde iken kanglının oku göğsünü basup*" ölmüştür¹²⁰. Ömer'in cesedi üzerinde inceleme yapan heyet, göğsünün "*kara bere olduğunu*" tespit etmiştir.

5- Suda Boğularak Ölenlerin Keşfi

Konya ve çevresinde çok fazla akarsu ve sulak alan olmadığı için, suda boğulma neticesinde meydana gelen ölüm olaylarına çok fazla rastlanılmasa da, bazen boğularak ölümler de oluyordu. Bu tür vakalar genellikle çaydalarda meydana gelmiştir. İncelenen defterlerden tespit edilen dört kaydın üçü bu şekildedir. Kayıtlara geçen ölüm hadiselerinin meydana geldiği çay ve mevkiiler ise Meram Vadisi, Bağbendi denilen Büyükçay, Yenicekaya karyesindeki Kökez mezrası idi. Çay ve derelerde ölenlerin büyük çoğunlu yine çocuklardan oluşmaktadır. Kaza ile çaya düştüğü belirtilen bu çocukların, suda oynamak için yaklaştıkları ve düşerek boğuldukları anlaşılmaktadır. Şükran Mahallesi'nden Külâhçıbaşı Mehmed bin Nasuh'un büyük oğlu Mustafa¹²¹, Vâdi-i Meram Mahallesi'nden Mahmud bin Ali'nin küçük kızı

¹¹⁸ KŞS 49/65-2 (23 Muharrem 1136 / 23 Ekim 1723); Sak-İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.145.

¹¹⁹ KŞS 54/100-2 (28 Cemâziye'l-evvel 1151 / 13 Eylül 1738). Sudirhemi Nâhiyesi'ne tâbi Kiçimuhsine köyünden Ahmed bin Hüseyin ise, dağdan şam sırığını kesmiş ve arabaya yükletip köye doğru gelirken, araba üzerine yıkılmak suretiyle ölmüştür. KŞS 42/41-1 (2 Şa'bân 1118 / 9 Kasım 1706); Sak, *Konya Kadı Sicili* 42, s.52.

¹²⁰ KŞS 35/182-1 (20 Zîl-hicce 1101 / 24 Eylül 1690).

¹²¹ Mustafa, Vâdi-i Merâm'da, olay günü kuşluk vaktinde, akan çaya girerek boğulmuştur. Keşfinde "*asla eser-i cerâhâti olmayıp ağızından su girüp karnı şişüp gârikan fevt olduğu*" müşâhede edilmiştir. KŞS 36/244-1 (1 Zilkade 1102 / 27 Temmuz 1691). Anlaşılan Mustafa yutmuş olduğu çok miktardaki su sebebi ile boğularak ölmüştür.

Râziye¹²² ve Sahra Nahiyesi'ne tâbi Çumra karyesinden Nasuh bin Yakub'un küçük kızı Ümmügülsüm¹²³ hep bu şekilde oyun oynarken suya düşerek boğulan çocuklardandı. Boğularak ölenler arasında sadece çocuklar değil, yetişkinler de bulunuyordu. Said-ili Nahiyesi'ne tâbi Sarayini nâm karyeden İbâd bin Hüseyin bunlardan biriydi. İbâd, arabasıyla, Kökez nâm mezraaya çayır biçmek amacıyla gitmiş, işini bitirdikten sonra, yakınında bulunan çaya yıkanmak için girdiğinde boğularak ölmüştür¹²⁴.

Yukarıdan beri verdiğimiz kazâ'en ölümleri genel olarak değerlendirecek olursak: Ocaktan ateş sıçraması sonucu yanarak, boğularak, herhangi bir yerden düşerek ya da enkaz altında kalarak ölenler genellikle çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların çoğunluğu 2-2,5 yaşlarındadır ve dolayısıyla kendilerini korumaya muktedir değillerdir. Nitekim yaşları gereği oyun oynamak istemişler; su, ateş, kuyu ve hayvanlar ilgilerini çekmiştir. Evde yalnız bırakıldıklarında, bahçeye oynamaya çıkarıldıklarında veya ailelerinin bir anlık dalgınlıklarıyla bu tür olaylara maruz kalarak hayatlarını kaybetmişlerdir. Çocuklardan başka ücret ile çalışan işçiler ya da kendi işiyle meşgul olan insanların da çeşitli şekillerde kaza ile öldükleri kayıtlara yansımıştır. Tarla sürerken, ağaçtan mahsul toplarken, ağaç keserken, ev tamir ederken veya arabalarına yük yüklerken kaza ile ve kimsenin dahi olmadan hayatlarını kaybetmişlerdir. Bunların hepsinin keşfi, yine mahkeme tarafından gönderilen heyet tarafından yapılarak kayıtlara geçirilmiştir.

C-Hastalık Sonucu Meydana Gelen Ölümün Keşfi

Araştırma dönemine ait (1690-1740 yılları arası) Konya şer'iyeh sicillerinden tespit edilen keşif hüccetlerinde karşılaşılan hastalıklar arasında veba, sara, damla (gut), cüzzam, sıraca, humma, çiçek, basur gibi hastalıklar bulunmaktadır. Bazı belgelerde ise hastalık sonucu öldüğü belirtilen kişilerin hangi hastalıktan öldüğü belirtilmemiştir.

Tarih boyunca kitlesel ölümlere sebep olan veba (tâ'ûn), Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür. Vebadan özellikle kıyı şehirleri daha fazla etkilenmekle birlikte, kırsal kesimler şehirlere nazaran daha az veba salgınlarıyla karşılaşmıştır¹²⁵. İncelenen sicillerde, Konya özelinde, veba hastalığıyla ilgili altı kayıt bulunmuştur. Bu altı kayıttaki hastalardan üçü kadındır. Veba, genellikle fare gibi kemirgen hayvanlar

¹²² Râziye Vâdi-i Merâm'da, kendi evleri önünden akan ve Bağbendi diye bilinen Büyükçay'a düşerek boğulmuş ve su cesedini bir süre sürükleyip götürmüştür. Keşfinde "aslâ eser-i darb ve cerh ve hankdan bir şey olmadığı, boğularak öldüğü" belirtilmiştir. KŞS 52/32-1 (9 Cemâziye'l-âhîr 1143 / 20 Aralık 1930); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.57.

¹²³ Ümmügülsün, olay kaydından bin gün önce, kendi bağları içinde eşme tabir olunan musluğa düşüp boğulmuştur. KŞS 52/139-3 (29 Şevvâl 1143 / 7 Mayıs 1731); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.309.

¹²⁴ KŞS 54/296-1 (3 Reb'ü'l-âhîr 1152 / 10 Temmuz 1739).

¹²⁵ Fatma Yıldız, "19.Yüzyıl'da Anadolu'da Salgın Hastalıklar (Veba, Koler, Çiçek, Sıtma) Ve Salgın Hastalıklarla Mücadele Yöntemleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Denizli 2014, s.8.

yoluyla, pislik, kıtlık gibi sebeplerle yayılmıştır. Ayrıca vebanın bir de akciğer iltihaplanmasıyla ağızdan kan gelmesi şeklinde meydana gelen bir türü bulunmaktadır¹²⁶. Keşfi yapılan hastalarda bu iki veba türüne de rastlanmıştır. Yaralar uyluk, boyun gibi bölgelerde görülüp gök ve kara bere şeklinde tanımlaması yapılmaktadır¹²⁷. Mesela Şekerfûrûş Mahallesi'nden es-Seyyid el-Hâc Mustafa bin es-Seyyid Mahmud'un karısı Fâtıma bint-i Abdullah isimli kadının, ashâb-ı ağrâzdan bazı kimselerin "*mezbûre Fâtıma'ya semm-i kâti' yedirdiler*" diye şikayetlerinden sonra mahkeme tarafından cesedi üzerinde yapılan keşfiden sonra tâ'ûndan öldüğü açığa çıkmıştır. Fâtıma'nun uyluğunda tâ'ûn yarası olduğu rapora kaydedilmiştir¹²⁸.

Buna benzer bir diğer örnek de, Fakihdede Mahallesi'nde görülmüştür. Ahmed bin Mehmed'in zevcesi Fâtıma bint-i Ali isimli kadın, yine ashâb-ı ağrâzdan bazı kimselerin "*mezbûre Fâtıma'yı altı gün mukaddem zevci Ahmed darb etmekle ol darbdan fevt oldu*" demeleriyle, mahkeme tarafından vücudu üzerinde yapılan incelemede, Fâtıma'nun boğazında tâ'ûn yarasının olup burnundan kan geldiği tespit edilmiş ve Fâtıma'nın darp sonucu değil, tâ'ûndan öldüğü ortaya çıkmıştır¹²⁹. Tâ'ûndan vefat eden bir diğer kişi ise Ermeniyân keferesinden İmaret Mahallesi'nde sâkin İhtiyâr veled-i Ahtak isimli zimmîdir. Bu şahıs, kırk iki gün önce, Tahte'l-kal'a Boğazı'nda, Hasan Beşe adlı kimse tarafından sol uyluğundan ve yüzünün sol tarafından hançer ile yaralanmıştır. Lâkin bahsedilen yarası iyi olduktan sonra, sol kulağı dibinde tâ'ûn marazı zuhur etmiş ve bu marazdan ölmüştür¹³⁰. Bir başka vakada ise, tâ'ûnla birlikte sıracı hastalığını da görmekteyiz. Gurebâdan Arab Abdullah adlı azadlı, Selçuk Câmî-i Şerîfi yakınındaki nalband dükkanında ölü bulunmuştur. Abdullah'ın vücudu incelendiğinde, "*darb ve cerh ve hankdan bir eser olmayup sağ uyluğunda tâ'ûnu ve boğazında sıracı marazı olup*" bu hastalıklardan öldüğü tespit edilmiştir¹³¹.

Veba gibi birçok coğrafyada hızla yayılıp milyonlarca insanın ölümüne sebep olduğu bilinen bir diğer hastalık da çiçek hastalığıdır. Osmanlı topraklarında, özellikle 19. yüzyılda, bu salgın ile birçok bölgede karşılaşıldığı bilinmektedir¹³². İncelediğimiz tarihler arasında Konya ise, çiçek hastalığına sadece Sadırlar Mahallesi'nden Mehmed isimli bir çocukta rastlamakta-

¹²⁶ Yıldız, s.7.

¹²⁷ KŞS 51 / 30-3 (23 Zîl-ka'de 1140 / 1 Temmuz 1728); KŞS 52 / 220-3 (15 Safer 1144 / 19 Ağustos 1731); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.501; KŞS 49 / 15-2 (9 Zîl-ka'de 1135 / 11 Ağustos 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.26; KŞS 46 / 86-1 (14 Reb'ül-âhîr 1125 / 10 Mayıs 1713).

¹²⁸ KŞS 51 / 30-3 (23 Zîl-ka'de 1140 / 1 Temmuz 1728).

¹²⁹ KŞS 52 / 220-3 (15 Safer 1144 / 19 Ağustos 1731); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.501.

¹³⁰ KŞS 34 / 155-1 (2 Safer 1099 / 8 Aralık 1687).

¹³¹ KŞS 46 / 86-1 (14 Reb'ül-âhîr 1125 / 10 Mayıs 1713).

¹³² Burcu Mercan, "XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Çiçek Salgınları ve Çiçek Hastalığı İle Mücadele", *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Kırklareli 2017, s. 1-24.

yız¹³³. Dolayısıyla çiçek hastalığının Konya bölgesinde salgın olarak yayılmadığı görülmektedir.

Sicillerde sara olarak geçen epilepsi hastalığı ise, kişilerin nöbet geçirdikleri esnada bir yerden düşmesi ya da hastalığın tesiriyle geçirdikleri nöbet sırasında gayr-ı ihtiyârî yapmış oldukları hareketlerle oluşan yaralar neticesinde ölümlere sebep olmuştur. Dolayısıyla sara hastalığı kişilerin ölümüne doğrudan etki etmemiştir. Mesela Sahra Nahiyesi'nde Topallar Tolu nâm mevzi sâkinlerinden Satılmış bin Ahmed, sara krizi geçirdiği esnada, ayaklarını sürekli yere sürttüğü için ateş içinde kalan ayaklarında oluşan yaraların tesiriyle ölmüştür¹³⁴.

Bunun haricinde Hocahasan Mahallesi'nden Seyyid Ali bin Süleyman, sara krizi esnasında su kanalına düşerek¹³⁵, Çıralimescid Mahallesi'nden Hayvalı veled-i Bostân nâm zimmî de, çeşmeden gelirken sara krizi etkisiyle düşerek altı gün sonra ölmüştür¹³⁶.

İncelenen kayıtlarda damla (iltihaplı romatizma-gut-nikris) hastalığına yakalanan iki kişi görülmektedir. Bu kişilerden ilki Sâhibata Mahallesi'nden Mustafa bin Mehmed'dir. Mustafa, Saracoğlu Tolu isimli mevziden gelirken, Sarıyakub Mahallesi'nde bulunan çeşme önüne geldiğinde, damla marazı isâbet itmekle, merkebden düşmüştür. Vücudunda herhangi bir yara oluşmayan Mustafa, yedi gün sonra vefat etmiştir¹³⁷. Damla hastalığına yakalanan bir diğer kişi ise, Aklan Mahallesi'nden Andon veled-i Vâsıl isimli zimmîdir. Eşekten düştükten sonra sâhib-i firâş olduğu ihbar edilen Andon, bu ihbarı yalanlayarak, kendisine damla marazı isabet ettiğini ve yirmi iki gündür sol kolu ve sağ ayağının tutmadığını belirtmiştir. Hatta "*eğer bu marazdan mürd olursam mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sâ'ir bir ferdden aslâ da'vâ ve nizâ'm yoktur*" dediği kaydedilmiştir¹³⁸.

¹³³ Sadırlar Mahallesi'nden Mehmed'in küçük oğlu Mehmed, bir gün önce, çiçek hastalığından ölmüştür. Yıkayıp kefenlenip defn edilmek istenirken, çocuğun annesi, Asiye bint-i İslam, "*benim oğlumun üvey annesi Fâtma bint-i Mehmed öldürmüştür*" diyerek iftira edince, çocuğun yapılan keşfinde "*aslâ darb ve cerh ve kara bere ve hank eserinden bir eser olmadığı*", çiçek hastalığından öldüğü belirlenmiştir. *KŞS 48 / 119-1* (19 Ramazân 1130 / 16 Ağustos 1718).

¹³⁴ Satılmış'ın, kendi evinde yapılan keşfinde "*sara' marazı hareket itdikçe iki ayaklarını yere urmak mu'tadî olmağla ökçelerinin yukarı taraflarında birer mikdâr ihtirâk eseri olduğu*" belirtilmiştir. *KŞS 40 / 55-1* (27 Şa'bân 1114 / 16 Ocak 1703) ve *KŞS 40 / 55-2*.

¹³⁵ Seyyid Ali, sara hastası olup kale hâricinde Eşekkaçan nâm sahra kenarında yoldan geçerken sara krizi geçirmiş ve yol içindeki çeşme künkü çukuruna düşüp boğularak ölmüştür. *KŞS 41 / 112-2* (8 Reb'ü'l-âhir 1116 / 10 Ağustos 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili 41*, s.157.

¹³⁶ *KŞS 46 / 238-1* (14 Şevâl 1125 / 3 Kasım 1713). Hatunsaray Nahiyesi'ne tâbi Gilsra köyünden Şehrî bint-i Veli'nin kızı Hadîce, sara krizi esnasında kendi evlerinin damından düşerek ölmüştür. *KŞS 49 / 252-2* (14 Ramazân 1136 / 6 Haziran 1724); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili 49*, s.617. Kürçü Mahallesi'nden Artın veled-i Bedros nâm zimmî ise, Atbazarı Kapusu dâhilinde sara krizi tutunca, taşın üzerine düşüp alının sol tarafı yarılmak suretiyle ölmüştür. *KŞS 38 / 189-2* (11 Reb'ü'l-ewvel 1104 / 20 Kasım 1692); Solak- Sak, *Konya Kadı Sicili 38*, s.315. Bir diğer saradan ölüm keşfi için bkz. *KŞS 35 / 195-1*.

¹³⁷ *KŞS 48 / 115-4* (2 Ramazân 1130 / 30 Temmuz 1718).

¹³⁸ *KŞS 50 / 90-4* (17 Ramazân 1138 / 19 Mayıs 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili 50*, s.200.

İbşir Paşa'nın divan efendisi olup Konya'da Hocahasan Mahallesi'nde misafir olarak kalan Abdullah Efendi ibn Sefer'in hizmetkârı Abdülkerim'in ise, mahalle ahalisinin "*'Abdullah Efendi'nin hizmetkârları 'Abdülkerim ve Mustafa'nâm gulâmlar birbiriyle münâza'a ve muhâbe itdiler'*" şeklindeki iddiaları karşısında, yapılan keşiflerle, humma hastalığından dolayı vefat ettiği ortaya çıkarılmıştır¹³⁹.

Kayıtlarda bazı hastalıklara karşı ne gibi bir tedavi yöntemi uygulandığına da rastlamaktayız. Mesela, Şeyhâlimân Mahallesi'nden Mustafa bin Mahmud isimli kişi, cüzzam hastasıdır ve tedavi esnasında "*bir kimesne saparına buğu ile 'ilâc esnâsında iken'*" vefat etmiştir¹⁴⁰. Görüldüğü gibi Mustafa'ya iyileşmesi için buhar tedavisi uygulanmış; ancak bu yöntem kişiyi hastalıktan kurtarmaya yetmemiştir.

Ölüme sebep olmuş bir diğer hastalık türü ise basurdur. Abîd Mahallesi'nden Müslime bint-i İbrahim isimli kadın basur hastasıdır ve tedavi için Larende Kapısı hâricinde bulunan Sultan Hamamı'na gitmiştir. Fakat uygulanan sıcak su ile tedavi yöntemi fayda etmediği gibi hastalığı daha da azdırmış olmalı ki, Müslime bir saat içinde hamamda vefat etmiştir¹⁴¹.

Bulaşıcı bir hastalık olmamakla birlikte, bazen korktuğu için hastalanarak yatağa düşenler de oluyordu. Yine bunların yakınları keşif talebinde bulunup, fâillerin tespitini ve tescilini istemekteydiler. Mesela Sarıyakub Mahallesi'den Şaban bin Hasan, es-Seyyid Ahmed nâm kimsenin Gançe adlı câriyesinin, bir gün önce, mahkemede karısı Nazlı bint-i Mehmed'e iftira ettiğini, bazı kimselerinde de onu destekleyerek, Nazlı'nın cezalandırılması gerektiğini söylemeleri üzerine, karısının korkarak yatağa düştüğünü, gelip keşfedilmesini istemiştir¹⁴².

Yukarıda sayılan hastalıklar hâricinde, kayıtlarda hastalık türü belirtilmeyen ölümlere de rastlamaktayız. Çirkab Mahallesi'nden es-Seyyid Hüseyin bin Seyyid Mehmed'in zevcesi Ayşe bint-i Mehmed, misafirliğe gittiği yerde hastalığının etkisiyle vefat etmiştir. Kayıтта Ayşe'nin hastalığının ismi

¹³⁹ KŞS 48 / 116-4 (11 Ramazân 1130 / 8 Ağustos 1718).

¹⁴⁰ KŞS 41 / 77-3 (21 Safer 1116 / 25 Haziran 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s.103.

¹⁴¹ Müslime'nin keşfi için gönderilen kâbile hatunlarından Öylebanladı Mahallesi'nden Ayşe bint-i Hacı İbrahim, İraz bint-i Osman, Türbe Mahallesi'nden Rukiye bint-i Hasan, Ayşe bint-i İbrahim, İsmihan bint-i Mehmed ve Râziye bint-i Osman nâm hatunlar, bütün vücudunu incelediklerinde "*aslâ darb ve cerh ve hank ve kara bereden bir şeyi olmadığını*" haber vermişlerdir. Ayrıca Müslime'nin kocası es-Seyyid İbrahim, kardeşleri Musa, Osman ve Hüseyin de yirmi günden beri basur hastası olduğunu ve bu hastalıktan öldüğünü kabul etmişlerdir. KŞS 49 / 102-1 (3 Rebî'ül-ewvel 1136 / 1 Aralık 1723); Sak-İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.233.

¹⁴² Nazlı, gönderilen keşif heyetine, "*cezâsı tertib olunmak gerekdir deyu tahvif itmeleriyle yüreğim oynayup sâhibe-i firâş oldum eğer bi-emrillahi te'âlâ fevt olursam fevtime sebep mezbûrûn es-Seyyid el-Hâc Ahmed ve es-Seyyid 'Abdullah ve İbrahim nâm kimesnelerdin ahâl-i mahallemden ve gayrı bir fertden da'vâ ve nizâ'im yokdur'*" diyerek, bu kişilerin hastalanmasına sebep olduklarını söylemiş ve bunlardan başka bir kimseden şikayetçi olmadığını tescil ettirmiştir. KŞS 46 / 68-2 (28 Rebî'ül-ewvel 1125 / 24 Nisan 1713).

hakkında herhangi bir bilgi yoktur¹⁴³. Benzer şekilde İmaret Mahallesi'nden Toros veled-i Şâdi nâm zimmî de, ticâret yapmak için gittiği Aladağ Kazasında hastalanmış ve evine dönerken, Çarıklarhüyüğü nâm yere geldiğinde, yolda ölmüştür. Toros'un hastalığına dair de bir bilgi mevcut değildir¹⁴⁴.

Herhangi bir hastalığı olmadığı halde aniden öldüğü söylenenler de oluyordu. Sadırlar Mahallesi'nden Bekir Beg ibn Ömer, hasta ve marîz değil iken evinde abdet alıp, Cuma namazı kılmak için gittiği Sultan Selim Câmi'i'nde, henüz vakit girmediği için, nâfile namaza başladığı sırada, aniden düşerek ölmüştür. Yapılan keşfinde, düşerken minber taşına çarptığı başının sağ tarafında bir miktar yarası olduğu görülmüştür. Ömer Beg'in, aniden düşerek öldüğüne bakılırsa, kalk krizi sebebi ile öldüğü tahmin edilebilir¹⁴⁵.

Yukarıdan beri verilen kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, incelenen dönemde, Konya toplumunda salgın hastalıkların pek fazla görülmediği ve toplumu büyük çapta etkileyecek bir seviyede olmadığı anlaşılmaktadır.

D-Tabîî Afetler Sonucu Meydana Gelen Ölümünün Keşfi

Sicillerden tespit edilen keşif hüccetleri sayesinde, tarihte, Konya ve çevresinde ne gibi tabiat olayları ve afetler olduğunu da öğrenme imkanına sahip oluyoruz. İnsan kontrolü dışında gerçekleşen doğal afetler, boyutlarına göre ciddi can ve mal kaybına neden olmuşlardır. Çok fazla çeşidi bulunan doğal afetlerden sicillere yansıyanlar arasında sel, yıldırım düşmesi ve tipi dikkati çekmektedir. Sicillere yansıyan 20 Muharrem 1127 / 26 Ocak 1715 tarihli keşif hüccetine göre, Çalıklar Mahallesi sâkinlerinden Mehmed bin Ali, Konya dışında Eberdes isimli mevzide şiddetli tipiden dolayı donmuştur. Mahkeme ve Konya mütesellimi tarafından gönderilen heyetin olay mahallinde bulunan Mehmed'in cesedi üzerinde yaptığı keşifde, "*darb ve cerhe müte'allık a'zâsında bir şey olmayup şiddet-i şitâ kesretinden fevt olduğu*" görülmüştür. Anlaşılan, Mehmed koyun ağına giderken tipiye yakalanmış ve dağ ortasında donmuştur¹⁴⁶. Keşif tarihi de tam kışın ortasını göstermektedir ki, bu tarihlerde Konya'da şiddetli bir kış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tabiiat olayları sonucu ölenlerden biri de Sudirhemi Nahiyesi'ne tâbi Obsala köyünden Himmet bin Mehmed'dir. Mehmed, 13 Receb 1102 / 12 Nisan 1691 tarihinden bir gün önce, köyü yakınındaki tarlasında ziraat ederken, üzerine yıldırım düşmüş ve köylülerinin talebi üzerine, ertesi günü, mahkeme tarafından gönderilen heyetçe tarlasında yapılan keşfinde, "*sol elinin dört parmağı ve başının depesinden hayasına değin müteherrik olup*

¹⁴³ KŞS 54/184-1 (12 Zîl-ka'de 1151 / 21 Şubat 1739).

¹⁴⁴ KŞS 34/20-3 (28 Receb 1098 / 9 Haziran 1687).

¹⁴⁵ KŞS 38/253-2 (22 Cemâziye'l-ewvel 1104 / 29 Ocak 1693); Solak-Sak, *Konya Kadı Sicili* 38, s.419.

¹⁴⁶ KŞS 45/165-5 (20 Muharrem 1127 / 26 Ocak 1715); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.357.

yıldırım isâbet eylediğinin ‘alâmeti olunduğu’ müşahede olunmuştur. Buradan da anlaşıldığına göre, yıldırım çarpması sonucu ölen Himmet’in cesedi hiç yerinden kaldırılmamış ve gelen heyet, onu kendi tarlası içinde inceleyip raporunu tutmuştur¹⁴⁷.

Konya’da, doğal afetler içerisinde ölüme en çok sebebiyet veren tür seller olmuştur. Sicillerden elde edilen belgelere göre, Konya’da selin daha çok görüldüğü yer, genel olarak, Sille karyesi olmuştur. Sudirhemi Nahiyesi’ne bağlı Sille karyesi, Tatköy’den başlayan derenin etrafında kurulmuş dağlık bir yerleşim yeridir ve buradaki arazinin tüflü bir yapıda olmasından dolayı yağmur suları toprak tarafından kolay emilmeyerek sellere sebep olmuştur. Bundan dolayı Sille adının sel anlamındaki Seyl’den geldiğini ileri sürenler de bulunmuştur¹⁴⁸.

Osmanlı döneminde Sille’deki sellerin birçok hasara, can ve mal kaybına sebep olduğu kayıtlara yansımıştır. Bu kayıtlar içerisinde en fazla can aldığı tespit edilen sel felaketi, 12 Haziran 1687 tarihinde meydana gelmiştir. Nitekim bu felakette on bir kişi hayatını kaybetmiştir. İki hüccete konu olan felaket, Tat köyünde olmuştur. Köy ahalisinden Hasan bin Sübhanverdi ile birlikte yanındaki dört kişi mahkemeye gelerek, bir gün önce meydana gelen selin, dereye koyunyünü yıkayan on bir kişiyi alıp götürdüğünü haber ederken¹⁴⁹, Sille ahalisinden Mehmed Halife ile yanındaki beş kişi de, bir gün öncesinde meydana gelen selin Tat nâm karyeden birkaç insanı sürükleyerek kendi karyelerine getirdiğini bildirmişlerdir. Tat ve Sille ahalisinin haber ederek keşif talebinde bulunmasıyla, mahkemeden Mevlânâ Mustafa Efendi ibn İsa Efendi ile Karaman Eyaleti beylerbeyi Ali Paşa’nın mütesellimi Yusuf tarafından tayin olunan mübaşir, olay yeri incelemesi için Sille deresine vardıklarında; el-Hâc Ali bin el-Hâc İbrahim, Mahmud bin Âbid, Ayşe bint-i Ahmed, Cennet bint-i Veli, Selime bint-i Halil, Hüseyin bin Ali, Mihrî bint-i el-Hâc Mehmed, Fâtıma bint-i Veli, Âlime, Döndü ve Mehmed evlâd-ı Hasan adlı kişileri kum içinde bulup sürüklenirken başlarını taşa çarparak öldüklerini tespit etmişlerdir¹⁵⁰. Osmanlı döneminde Sille’deki bu sellerden korunmak amacıyla devlet tarafından bir takım önlemler alındığı bilinse de, su taşkınları buraya baraj yapılana kadar devam etmiştir.

¹⁴⁷ KŞS 36/158-2 (13 Receb 1102 / 12 Nisan 1691).

¹⁴⁸ Barış Sarköşe, *Osmanlı Döneminde Sille*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya 2008, s.19.

¹⁴⁹ KŞS 34/35-2 (1 Şa’bân 1098 / 12 Haziran 1687).

¹⁵⁰ KŞS 34/41-1 (1 Şa’bân 1098 / 12 Haziran 1687). Konya hâricinde Buzluk nâm mevzide bulunan isimsiz bir cesedin de meydana gelen sel sebebi ile öldüğü kesfedilmiştir. KŞS 52/20-2 (15 Cemâziye’l-ewvel 1143 / 26 Kasım 1730); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.31.

E-İntihar Olaylarındaki Keşifler

Sicillerde intihar vakalarıyla ilgili sadece beş belge bulunmuştur. Bunlardan üçü ölümlü sonuçlanırken ikisi yaralı olarak kurtarılmıştır. İntihara teşebbüs eden kişilerden üçü kadın ikisi ise erkektir. Ahmadede Mahallesinden Aynî bint-i Ali ve Kerimdede Mahallesi'nden Ayşe bint-i Osman isimli kadınlar evlerinde kendilerini ipe asmak suretiyle intihar etmişlerdir. Aynî'nin evli olup olmadığı veya herhangi bir yakınının olup olmadığına dair fikir sahibi değiliz. Keşfedilmesini de mahallenin imamı istemiştir¹⁵¹. Ayşe'nin ise kocası ve kardeşleri konuşturulduğunda kendisinin aklî dengesinin yerinde olmadığı öğrenilmiştir. İntihar etmek için kocasının çarşıya gitmesini bekleyen Ayşe, sokak kapısı arkasındaki ağaca ipe kendini asmıştır¹⁵².

Sahra Nahiyesi'ne tâbi İrmek köyünden Seyyid Halil bin Arslan ise kendi boğazını ustura ile keserek intihar etmiştir. Eşleri Ayşe bint-i Mehmed ve Neslihan binti Hocendî ile oğlu Seyyid İbrahim ve kızı Emine'nin anlatımlarına göre, Seyyid Halil, ihtiyacı olduğunu söyleyerek bunlardan ustura istemiş ve usturayı aldıktan sonra bunları buldukları odaya zincirlemiştir. Kendilerinin odaya zincirlendiklerini gören yakınları, kendisine zarar vereceğini anladıkları için bağırmağa başlamışlar, bu sırada taşra misafirhanesinde bulunan misafirleri de koşarak sofaya girdiklerinde, Seyyid Halil, "kendi yediyle boğazına ustura ile çalup kendini katl" eylemiştir. İntihar etme sebebi hakkında kayıta herhangi bir bilgi verilmeyen Halil'in vücudu incelendiğinde şah damarının kesildiği anlaşılmıştır¹⁵³.

Bir başka intihar hadisesi de Tarhana Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Bu mahalleden olup aynı zamanda beytü'l-mâl emini ve zâbit-i avâbık (kaçak köleleri yakalama zâbiti) olan es-Seyyid el-Hâc Mehmed Ağa ibn el-Hâc Mustafa, mahkemeye gelerek, beş gün önce kaçak diye yakalayıp muhafaza altına aldığı Ayşe bint-i Abdullah nâm Habeşî cariyenin, kendisini, bahçede bulunan su kuyusuna attığını, haberdar olup hemen kuyudan canlı olarak çıkardığını ve üzerine varılarak, sorgulanıp keşfedilmesini istemiştir. Gelen heyet cârîyeyi muayene edip incelediğinde "sağ ayağının ökçesinin bir mikdâr derisi sürtülüp eser-i cerh olmadığı" müşahede etmiştir. Cariye sorgulandığında ise, "âbıka olmam ile işbu mu'âyene olunan kuyuya ben kendi sun'um ile nefsimi ilkâ eyledim asla âhar kimesnenin te'addisi ve medhali yokdur" diyerek kendi isteğiyle kuyuya atıldığını ve olayda kimsenin dahil olmadığını ifade etmiştir¹⁵⁴. Kaçmayı başaramayarak yakalanan Habeş asıllı cariye Ayşe'nin,

¹⁵¹ KŞS 41/208-2 (1 Şa'bân 1116 / 29 Kasım 1704); Sak, *Konya Kadı Sicili* 41, s.301.

¹⁵² KŞS 50/195-2 (22 Safer 1139 / 19 Ekim 1726); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.454.

¹⁵³ KŞS 42/124-1 (4 Zil-ka'de 1118 / 7 Şubat 1707); Sak, *Konya Kadı Sicili* 42, s.164.

¹⁵⁴ KŞS 45/128-2 (5 Zil-hicce 1126 / 12 Aralık 1714); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 45, s.268.

tekrar sâhibinin hizmetine dönmek için, hayatına son vermeye çalıştığı; ancak haberdar olan beytü'l-mâl emini tarafından kurtarıldığı anlaşılmaktadır.

Benzer bir intihar teşebbüsünün de İçkale Mahallesi'nde meydana geldiği görülmektedir. Hatar veled-i Yovan isimli zimmî, kendisini su kuyusuna atmıştır. Kuyudan yaralı bir şekilde çıkarılan Hatar konuşturulduğunda “...ben şeytan içvasıyla ve cünûn galebesiyle bugün nefsimi su kuyusuna ilkâ itmışidim hâlâ ihrâc olundum eğer bu husûsdan ben helâk olursam mahallem ahâlisinden ve sâ'ir merkûmûndan dem ve diyetim için da'vâ ve nizâ'm yoktur benim kendi sun'um ile olmuştur...” şeklinde ifade vererek, intihar sebebini şeytana uymak ve delilik olarak ifade etmiştir¹⁵⁵. Bu kişileri intihara iten sebepler hakkında, sicillerde çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte; intihar sebeplerinin, daha çok, ekonomik ve psikolojik olabileceği düşünülmektedir.

II-YARALI KEŞİFLERİ

A-Kasten Yaralamalarda Keşif

Kasten yaralama, bir kimsenin öldürme kastı olmaksızın diğerine bedenen acı vermesi, sağlığını bozması ve aklî melekelerinde karışıklık meydana getirmesi yani algılama yeteneğini bozmasıdır. Müessir fiiller genellikle organlara veya organ hükmündeki fonksiyonlara karşı işlendiği için aynı zamanda organlara karşı suç anlamında “*el-cinaye ale'l etrâf*” kavramının yanı sıra kesr, cerh ve darb kavramlarıyla da kullanılmıştır¹⁵⁶.

Sicil kayıtlarında kasten yaralamalarla ilgili pek çok keşif hüccetine rastlamaktayız. Bunlardaki süreç de, ölümlü olaylardaki keşif sürecinin aynısı idi. Yine, talep üzerine veya müracaatla keşif heyeti olay mahalline gönderilerek keşif işlemleri gerçekleştirilmekte idi.

Yaralama ile sonuçlanan fiiller, genellikle, sohbet esnasında meydana gelen bir anlaşmazlıkla başlamıştır. İki kişi arasında başlayan kavga çoğunlukla kendilerini ayırmaya çalışan kişilerin yaralanması ile sonuçlanmıştır. Mesela Alaca Han isimli handa Yazıcı ve Esteban isimli zimmîler arasında çıkan tartışmayı sonlandırmak isteyen Estemat'ın tüfikle yaralanması buna örnektir¹⁵⁷. Yine Türbe-i Celâliye mahallâtından Sarıhasan Mahallesi'nden Deli Ahmed, Süllüoğlu Ali ve Mustafa arasında çıkan tartışmayı engellemek

¹⁵⁵ KŞS 35 / 211-2 (2 Safer 1102 / 5 Kâsim 1690).

¹⁵⁶ Avcı, s.122.

¹⁵⁷ Konya'da Alaca Han diye bilinen handa, olay gecesi, Kara Batak demekle meşhur Esteban nâm zimmî ile Yazıcı zimmî sohbet ederlerken, aralarında çıkan tartışmayı ayırmaya çalışan İstemat veled-i Yano nâm zimmî, Esteban tarafından tüfek ile vurulmuştur. Yapılan keşif sırasında İstemat sorgulandığında, “*Kara Batak zimmî üzerine kol tüfengi atıp beni mevzi-i mezbûrdan kurşun saçma ile darb ve mecrûh itmışdir*” diyerek kendisini yaralayanı tespit ettirdiği gibi, davasının yalnızca ondan olduğunu da tesellî etmiştir. KŞS 37 / 70-1 (26 Safer 1103 / 18 Kasım 1691); Sak, *Konya Kadı Sicilli* 37, s.115. Benzer bir yaralama hadisesi de Atbazarı Kapusu taşrasında bulunan Vâlide Hanı'nda meydana gelmiştir. KŞS 35 / 69-2 (2 Şa'bân 1101 / 11 Mayıs 1690).

isteyen Halil bin Osman'ın bıçakla yaralanması bir diğer örnektir. Halil ifadesinde, *“sohbet ider iken mezbûr Deli Ahmed beni bıçağla başımdan darb ve cerh eyledi”* diyerek faili tespit ve tescil ettirmiştir¹⁵⁸. Sinanperâkendesî Mahallesi'nden Abdurrahman bin Bâli de benzer şekilde, sohbet etmek için toplanan Keçeci Mevlüd'ün evine gittiğinde, Mevlüd'ün oğlu Mustafa ve Hamza oğlu Seyyid Ali tarafından bıçak ile başının sol tarafından yaralanmıştır¹⁵⁹.

Kişiler arasında meydana gelen tartışmalar basit gibi görünen; fakat arkasındaki gelişim seyrini bilmediğimiz türdendir. Mesela İhtiyareddin Mahallesi'nden Musa Beşe ibn İbrahim, aynı mahalleden Keşiş isimli zimmînin kölesi ile köye gitmek için sözleşmiştir. Musa, köleyi çağırmak için, gece sabaha yakın bir saatte, Keşiş zimmînin kapısını çalmıştır. Bu sırada karşı sokakta oturan Mehmed bin el-Hâc Mehmed de, kapı sesinden rahatsız olmuş, Musa'nın yanına gelerek *“kapıyı niçin dakk edersin”* diye küfredip, onu sol elinin arkasından kılıçla yaralamıştır¹⁶⁰. Mehmed'in, sabahın erken saatlerinde duyduğu kapı sesinden rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Musa kapıyı biraz şiddetli çalmış olacak ki, bu, Mehmed'i uykusundan uyandırmış ve kılıçla saldırmasına bir sebep teşkil etmiştir. Ancak evden kılıcını alarak saldırması, onun öfkesinin boyutunun ne derece şiddetli olduğunu göstermektedir.

Bir başka yaralama olayının konusu ise tarladan izinsiz geçme meselesidir. Hatunsaray Nahiyesi'ne tâbi Gilisra köyünden Hüseyin bin Abdullah, köy dışında bulunan İlicekpınar isimli mevzideki bağına giderken, Süleyman Beşe ibn Ahmed'in tarlasından geçmiştir. Süleyman Beşe *“sen benim tarlamdan kendi bağına benim iznim yoğuken fuzûlî mürûr etmişsin”* diyerek ve küfrederek kendisini bıçaklamıştır. Keşfinde *“başının iki yerinde ve altında bıçak yarası olup ve baş barmağı çıkup ve belinde yara bere olduğu”* görülmüştür. Hüseyin ifadesinde, olayın altı gün önce gerçekleştiğini, kendisini yaralayanın Süleyman olup firar ettiğini ve davasının yalnızca ona mahsus olduğunu belirtmiştir¹⁶¹.

Yaralama vakalarının sebeplerinden bir diğeri ise ekonomik temellidir. Ziraat ile uğraşan halkın toprak ve bağ-bahçeleri en temel geçim kaynakları olmuştur. Dolayısıyla mülklerini korumaya yönelik davranışları, dönem şartları göz önüne alındığında, normal olarak karşılanabilir. Sudirhemi Nahiyesi'ne tâbi Kozağaç köyünden Mehmed bin Ahmed, kendisinden otlak talep eden Ömer Beşe ibn Hüseyin tarafından, vermeyi birkaç gün geciktir-

¹⁵⁸ KŞS 43/169-1 (6 Şevvâl 1119/31 Aralık 1707).

¹⁵⁹ KŞS 52/16-2 (1 Cemâziye'l-evvel 1143/12 Kasım 1730); Sak, *Konya Kadı Sicili* 52, s.21.

¹⁶⁰ KŞS 50/238-2 (1 Cemâziye'l-evvel 1139/25 Aralık 1726); Sak-Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.559.

¹⁶¹ KŞS 54/222-2 (5 Muharrem 1152/14 Nisan 1739).

diği gerekçesiyle, başının tepesinden ve göğsünün sağ tarafından taşla yaralanmıştır¹⁶².

Medrese Mahallesi'nden Mustafa bin Musa, Ertaş Kapusu hâricindeki Hâcî Hasan Bağçesi'nin bahçivanıdır. İki gün önce, gece yarısı, Kalenderhâne Mahallesi'nden Mustafa bin el-Hâc Osman ve Mehmed bin el-Hâc Musa'yı, bahçe yakınında bulunan câmi bağçesi içindeki erik ağacından erik koparıırken yakalamış ve *"bu vakitte niçün gelüp bu misillü erik koparısız"* dediğinde saldırıya uğramış ve Mustafa yatağan ta'bîr olunur kebîr bıçak ile sol elinden, Mehmed ise dirseğinden darb-ı şedîd ile darb edip yaralamışlardır¹⁶³.

Arablar Mahallesi'nden Şemsî bint-i Ahmed'in başına gelenler ise hayli ilginçtir. Şemsî Hatun, Sinanperâkendesî Mahallesi'nden Abdurrahman bin Hâcî Halil adlı gence, *"bizim iznimiz yok iken bostânımızdan niçün huyâr koparırsın"* diye sokak başında önüne geçince, Abdurrahman saldırarak Şemsî Hatun ile kavgaya tutuşmuştur. Bu sırada Abdurrahman'ın üvey anası, halası Ayşe ve amcasının hanımı Marzıye küfürler ederek Şemsî'nin üzerine hücum etmişlerdir. Abdurrahman elinde olan bıçak kabzası ve yumrukle hâmile olan Şemsî'nin sol böğrüne darb etmiştir. Şemsî Hatun, bu darbin etkisiyle ve diğerlerinin hücumunun korkusuyla, olaydan dokuz gün sonra, çocuğunu düşürmüş ve yatağa düşmüştür. Yapılan keşfinde *"bir müzekker kâmilü'l-a'zâ cenîn-i meyyit"* (organları tamamlanmış ölü bir erkek cenîn) düşürdüğü görülmüştür. Şemsî ve kocası Mustafa bin İbrahim, davalarının yalnızca saldırganlardan olduğunu, Arablar Mahallesi ve Sinanperâkendesî Mahallesi ahalilerinden herhangi bir kimseden davaları olmadığını ifade etmişlerdir¹⁶⁴.

Darb davalarında davacılar arasında, az da olsa, kadınlara da rastlanılmaktadır. Bu kadınların mahkemeye gelme amaçları, koca şiddetine maruz kaldıklarını ifade etme ve yaralarını keşfettirme istekleri olduğu görülmektedir. Mesela Dedemoğlu Mahallesi'nden Fâtıma bint-i Ahmed ve Poladlar Mahallesi'nden Şerîfe bint-i es-Seyyid Satılmış kocası tarafından darp edilen kadınlardandı. Fâtıma mahkemede kocası Ali Beşe ibn Velî'yi dava ederek, üç gün önce Ali Beşe'nin kendisini *"sol taraftan kaba etinden kebîr bıçak ile âmden darb-ı şedîd ile darb ve cerh ettiğini"* ifade ederek keşfini istemiştir. Görevlendirilen kâbile hatunların keşfi sonucunda, Fâtıma'nın kaba etinde bıçak yarısı olduğu görülmüştür. Olay Ali Beşe'ye sorulduğunda cevabında

¹⁶² KŞS 54/187-1 (12 Zîl-ka'de 1151 / 21 Şubat 1151).

¹⁶³ KŞS 49/18-3 (14 Zîl-ka'de 1135 / 16 Ağustos 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.33. Mustafa davasının yalnızca adı geçen Mustafa ve Mehmed'den olduğunu da tescil ettirmiştir. KŞS 49 / 40-3 (9 Zîl-ka'de 1135 / 11 Ağustos 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.90.

¹⁶⁴ KŞS 54/91-3 (5 Cemâziye'l-evvel 1151 / 21 Ağustos 1738).

“yedimde kıyma bıçağı var idi bilâ ‘amden kendüye atduğımda hatâ’ en varup mezbûre Fâtıma’nın kaba etine isâbet etmiştir” diyerek hatâ ile olduğunu ve kendisinin yaptığını kabul etmiştir. Cezâsı yaranın iyileşmesine bağlanmıştır¹⁶⁵.

Şerife ise mahkemede, firâr eden kocası es-Seyyid Abdullah ibn Süleyman tarafından, üç gün önce, bıçak arkasıyla darb-ı şedîd ile darb edilip sağ elinin bileğinden çıkıp yaralandığını ve keşf edilmesini istemiştir. Mahkeme tarafından görevlendirilen dindâr ve güvenilir kâbile hatunların yaptığı keşif neticesinde, Şerife Hatun’un “sağ eli bileğinden çıkup mecrûh olduğu” anlaşılmıştır. Şerife’nin kocası Abdullah ise ceza almamak için firar etmiştir¹⁶⁶.

Bunlardan farklı olarak Piripaşa Mahallesi’nden Rahîme bint-i Abdullah, kendisini hamamda döven kadınlardan şikayetçi olmak için mahkemeye gelmiştir. Türbe Hamamı’nda Celâl Çelebi kızının cariyeleri Esber ve İsmihân tarafından hamam leğeni ile darp edilen Rahîme’nin, kâbile hatunlar tarafından, Mahkeme Hamamı’nda keşfi yapılmış, iki dizinde ve kollarında kara bere olduğu tespit edilmiştir¹⁶⁷. Kadınların haklarını mahkeme yoluyla savunması açısından bu kayıtlar bizim için önemlidir.

Kasten yaralama davalarının sebepleri arasında bazen de hâneye tecavüz vakaları görülmektedir. Mesela, Kerimdede Mahallesi’nde es-Seyyid el-Hâc Halil, geceleyin dört nefer refikiyle birlikte, fi’l-i şen’ kastıyla (tecavüz), Ayşe adlı kadının evine gelmişlerdir. Ayşe’nin kardeşi Muharrem bin Mehmed ile mücadeleye girişen kişiler, Muharrem’i pala ile sağ budundan ve başından yaralayıp kaçmışlardır¹⁶⁸. Bu kişilerden davacı olan Muharrem, araya sulh edici müslümanların girmesiyle, davalılardan kırk kuruş alarak şikayetini geri çekmiştir¹⁶⁹.

Bir diğer hâneye tecavüz davasının fâ’ili ise voyvoda hizmetkârıdır. Sahra Nahiyesi’ne tâbi Çumra karyesinde, İbrahim Beşeoğlu Halil ile voyvodanın hizmetkârı diğer Halil geceleyin, es-Seyyid Hüseyin bin es-Seyyid Halil’in haremine girmişlerdir. es-Seyyid Hüseyin ile mücadeleye girişen kişiler, onun “sol elinin bileğini bıçak ile çalup damar ve sinirlerini kat” eylemişlerdir¹⁷⁰.

Hâneye tecavüz davalarında bazen kişilere hapis ve ta’zîr cezası verildiği görülmektedir. Mesela, Aksinle Mahallesi’nden Mahmud bin Abdul-

¹⁶⁵ KŞS 49/13-1 (2 Zîl-ka’de 1135 / 4 Ağustos 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.20.

¹⁶⁶ KŞS 47/59-2 (22 Cemâziye’l-âhir 1128 / 13 Haziran 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.145.

¹⁶⁷ KŞS 53/125-2 (16 Zîl-ka’de 1148 / 29 Mart 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.301.

¹⁶⁸ KŞS 49/52-1 (16 Muharrem 1136 / 16 Ekim 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.118.

¹⁶⁹ KŞS 49/109-2 (12 Rebî’ü’l-ewvel 1136 / 10 Aralık 1723); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili* 49, s.250.

¹⁷⁰ KŞS 53/88-1 (1 Muharrem 1149 / 12 Mayıs 1736); Sak- Solak, *Konya Kadı Sicili* 53, s.209.

lah, evinde karısı Şerîfe ile birlikte Osman bin Mehmed isimli kişiyi yakalayıp mahkeme huzuruna getirerek durumun sorulmasını istemiştir. Durum Osman'dan sorulunca, “Şerîfe benim akrabamdan olmağla kendüden su talebi için menzil-i mezkûre varmışidim lâkin merkûm Mahmûd beni hîn-i ahzda beş yerden bıçak ile darb ve cerh eylemişdir” diyerek keşf ve muayene olunmasını talep etmiştir. Yapılan keşifde, Osman'ın omuzunda “kürek altında ve üstünde omuz başında beş yerde bıçak yarası olduğu” tespit edilmiştir. Ancak yaralama iddialarını Mahmud inkâr edince, Osman'dan iddiasını ispatlaması talep edilmiştir. O şahit gösteremeyince, yaralamadığına dair Mahmud'dan yemin etmesi istenmiştir. Onun yaralamadığına dair yemin etmesi üzerine, Osman'ın hâli mahalle ahalisinden sorulduğunda, “bî-namâz ve kendi hâlinde olmayup da'ima isâ'et (kötülük) üzere olmağla ahvâline tekeffüz itmeziz” demeleri üzerine, Osman'a mahkeme tarafından hapis ve ta'zîr cezası verilmiştir¹⁷¹.

Bazı yaralama davalarında, davacıların cerrah veya merhem baha adı altında para alarak davalarından vazgeçtikleri görülmektedir. Şeyhâlîmân Mahallesi'nde oturan Hüseyin bin Mustafa, Atbazarı Kapısı haricinde bulunan börekçi dükkanında es-Seyyid Ömer bin es-Seyyid İbrahim tarafından sol yanından kaba etden ve sol elinden kırmızı kabzalı sağır bıçak ile yaralanmıştır. Araya giren barıştırmacılar sayesinde ve Ömer'in verdiği yedi guruş merhem bahâ ile ikili arasında sulh sağlanmıştır¹⁷².

Türkali Mahallesi'nden Musa bin İbrahim ise kendisini yaralayandan nafaka talep edenlerdendi. Musa, Külahçılar Çarşısı'nda, İbrahim Beşe'nin oğlu Mehmed Beşe tarafından dizinin üstünden bıçakla yaralanmıştır. Yaranın tesiriyle iş göremez duruma gelmiş ve çoluk-çocuğu da çok olduğu için, yarası iyi oluncaya kadar, kendisine nafaka bağlanması talebinde bulunmuştur. Hâkim, Musa'nın nafaka ve cerrâh bahâsına günlük birer liporu, Mehmed Beşe'nin ödemesine hükmetmiştir¹⁷³.

Yarasından dolayı para alarak davasından vaz geçenlerden biri de, Sadržlar Mahallesi sâkinlerinden olup dergâh-ı âlî yeniçerilerinden olan Mehmed Beşe ibn Osman'dır. Mehmed Beşe; Mehmed bin Abdullah, Hasan Beşe ibn Hüseyin, Ebubekir Beşe ibn Abdullah adlı kişilerin, üç gün önce, gece ile İmamoğlu'nun düğününde, üçü birlikte, külünk ve sâ'ir âlet-i câriha ile kendisine saldırıp, sol gözünün kör olmasına sebep olduklarını söyleyerek dava etmiştir. Ancak araya giren müslümanlar sayesinde, adı geçenlerden yirmiki guruş alarak şikayetinden vazgeçmiştir¹⁷⁴.

¹⁷¹ KŞS 54/258-2 (2 Rebî'ü'l-ewvel 1152 / 9 Haziran 1739).

¹⁷² KŞS 47/211-1 (24 Safer 1129 / 7 Şubat 1717); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.537.

¹⁷³ KŞS 47/36-5 (6 Cemâziye'l-ewvel 1128 / 28 Nisan 1716); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.85.

¹⁷⁴ KŞS 47/208-2 (21 Safer 1129 / 4 Şubat 1717); Sak, *Konya Kadı Sicili* 47, s.530.

Kasıtlı yapılan yaralamalar değerlendirildiğinde, mekan olarak en çok Türbe-i Celâliye Mahallesi ve etrafında meydana geldiği tespit edilmiştir. Avarızdan muaf tutulan Türbe-i Celâliye Mahallesi'nin 1560 civarında nüfusa sahip olduğu¹⁷⁵ düşünülürse, birlikte yaşayan kalabalık nüfus arasında tartışmaların olması olağandı. Ayrıca kayıtların geneli incelendiğinde yaralama vakalarında tartışmaların çoğunluğu Müslümanlar arasında meydana gelmiştir. Gayrimüslimler hakkında ise sadece 8 tane yaralama vakası tespit edilmiştir. Bu 8 belgenin de 4'ü gayrimüslimlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklara aittir. Bu anlamda Konya'daki gayrimüslimlerin nüfus ve yerleşim yerlerine bakıldığında; 2968 civarındaki nüfuslarıyla çoğunluk olarak İçkale, Çiftenerdübân ve Kadîâlemşâh Mahalleleri'nde buldukları, hattâ Müslümanlarla karışık olarak yaşadıkları da görülmektedir¹⁷⁶. Dolayısıyla 18. yüzyıl başlarında Konya'daki dinî gruplar arasında anlaşmazlıklar yok denecek kadar azdır.

Kasıtlı saldırılarda kullanılan yaralayıcı ve öldürücü aletlere bakıldığında, kolay ulaşılması ve bulunması açısından bıçağın daha çok tercih edildiği görülmüştür. Bunun hâricinde kayıtlarda tüfek (11), taş (8), kılıç (7), pala (6), hançer (5), yumruk (4), ip (4), demir bel (3), balta (3), orak (2), sopa (2), küllük (2), kasnak (1), mızrak (1), odun (1) gibi suç aletlerine de rastlanılmıştır. Tüfeğin, bıçaktan sonra en çok tercih edilen yaralama aleti olması, ateşli silahların reaya tarafından kolayca erişilip serbestçe kullanılabilmesini göstermektedir.

B-Kaza İle Olan Yaralanmalarda Keşif

Kaza ile olan yaralanmalar da tıpkı kaza ile olan ölümler gibi, kişinin yaralanmasında kimsenin dahlinin olmadığı vakalardır. Kayıtlardaki örnekler incelendiğinde, çalışırken veya avlanırken; düşerek ya da hayvansal kaynaklı yaralanmalarla karşılaşmaktadır.

Uluırmak Mahallesi'nden Satılmış bin Osman, koyun seçmeye gittiğinde sağ omzundan tüfekte yaralanmış, yarası keşfedilmek üzere evine gidildiğinde: *"Ben Seyyid Muharrem ibn Seyyid 'Abdullatîf Çelebi ile sahrâya gidüp koyun seçip gelürken göl kenârına geldiğimizde su üzerinde ördekleri görüp sayd itmek için ben kendi tûfengime saçmalar doldurup lâkin ben göl suyunun içine girmek kasd itmem ile tûfengimi merkûm Muharrem Çelebi'nin yedine virüp ben su içine girüp bacağımı sığârken bi-emrillahi te'âlâ tûfengim kendiliğinden atılıp saç-*

¹⁷⁵ Hüseyin Muşmal, "1640-1650 Yılları Arasında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Bazı Tespitler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.20, Konya 2006, s.206.

¹⁷⁶ İzzet Sak, "Şer'iye Sicilleri Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Aile Hayatı: Konya Örneği (1700-1725), *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.7, 2012, s.119; Muhiittin Tuş, *Sosyal ve Ekonomik Açılardan Konya (1756-1856)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1993, s.127; Muşmal, s.207.

ması bana uğrayup mecrûh eyledi” diyerek kaza ile yaralandığını anlatmıştır¹⁷⁷. Bir diğer tüfekle yaralanma hadisesi ise Vâdi-i Meram Mahallesi’nde yaşanmıştır. Mehmed Beşe ibn Hasan evine giderken, Develi Kazası’na tâbi Çiğil nâm keryeden olup hâlâ Konya’da Sâhibata Medresesi’nde sâkin Mol-la Musa bin Ramazan tarafından, Ateşbâz yakınındaki yol üzerinde, elindeki saçma dolu tüfeğinin kaza ile patlaması sonucu, saçmalar Mehmed Beşe’nin sol baldırına isabet ederek yaralamıştır¹⁷⁸.

Aynedâr Mahallesi’nden Mehmed bin Abdullah isimli mühtedî de, Eski Saray harabesinde toprak kazarken kazarâ toprak üzerine yıkılıp toprak altında kalarak belini incitmiştir. Mahallelinin talebi üzerine evinde yapılan keşfinde, Mehmed, *“üç gün mukaddem Eski Sarây harâbesinde Mercimek Karabid veled-i Bedros nâm zimmîye ücretle toprak kazarken bi-kazâ’illahi te’âlâ toprak üzerime yıkılıp belim ağrımışdır eğer bi-emrillahi te’âlâ feot olursam merkûm Mercimek Karabid zimmîden ve oğlu Bedros’dan dem ve diyetime müte’allık aslâ ve kat’â da’vâ ve nizâ’ım yokdur*” diyerek olayın kaza ile olduğunu belirtmiştir¹⁷⁹.

Ağaçtan düşerek veya yıkıntı altında kalarak yaralanan kişiler de görülmektedir. Mesela, Beyşehirli olup Ferhuniye Mahallesi’nde oturan Abdullah bin Hasan’ın oğlu Mehmed, olay günü, Ertaş Kapusu hâricindeki hendek içinde bulunan kavak ağacına kitap okumak için çıkmış ve kaza ile düşerek ağzından ve sağ kulağından kan gelecek şekilde yaralanmıştır¹⁸⁰. Mehmed’in ağaç tepesinde kitap okuma aşkı, ağaçtan düşerek yaralanması ile sonuçlanmıştır.

Kurb-ı Cedîd Mahallesi’nden dört para ücretle işçi olarak çalışan Mustafa bin Hâcı Osman ise, ceviz silkelerken, kaza ile ağaçtan düşmüş *“beli ve kolu ve boynu ağrıyup göğsü ve ayakları şişüp sâhib-i firâş”* olmuştur¹⁸¹. Kasabsinan Mahallesi’nden Mustafa Çelebi ibn İbrahim, bezzâzistanının kuzey kapısı karşısında bulunan Kadiasker Evkâfı’ndan olan tol kemerler önünde dururken üzerine tol yıkılarak¹⁸²; Gödene karyesinden Hasan bin Mevlüd ise köy yakınında Çayırbağları diye bilinen mevkide, oğlu ile birlikte, arabaya çeşme oluğu yüklerken oluşunun üzerine devrilmesi sonucu yüzünden, kulağından ve belinden yaralanmıştır¹⁸³.

¹⁷⁷ KŞS 36 / 131-1 (7 Cemâziye'l-âhîr 1102 / 8 Mart 1691). Ancak Satılmış kısa bir süre sonra öldüğü için, vârisleri Seyyid Muharrem Çelebi’den yanları buzağılı iki inek, dört koyun, sekiz keyl buğday, dört gurus, bir mâ’i boğasi kaftan, bir kırmızı boğasi zibun, iki çenber toplam otuzbeş gurus alıp dem ve diyete müteallık davalarından vaz geçmişlerdir. KŞS 36 / 142-2 (7 Receb 1102 / 5 Nisan 1691).

¹⁷⁸ KŞS 51 / 248-3 (26 Receb 1141 / 25 Şubat 1729).

¹⁷⁹ KŞS 46 / 176-1 (13 Receb 1125 / 5 Ağustos 1713).

¹⁸⁰ KŞS 40 / 184-1 (8 Muharrem 1115 / 24 Mayıs 1703). Üzerine ağaç devrilmesi sonucu yaralananlar da oluyordu. KŞS 36 / 169-1 (29 Receb 1102 / 24 Nisan 1691).

¹⁸¹ KŞS 51 / 109-3 (11 Safer 1141 / 16 Eylül 1728).

¹⁸² KŞS 50 / 29-1 (20 Receb 1138 / 24 Mart 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s.61.

¹⁸³ KŞS 50 / 133-2 (24 Zil-ka’de 1138 / 24 Temmuz 1726); Sak- Çetin, *Konya Kadı Sicili* 50, s. 304.

Kazâ'en yaralanmaların çoğunluğu hayvan tepmesi veya ısırması sonucu meydana gelmiştir. Eski-il Kazası'na tâbi Eğin karyesinden Deveci Tâhir bin Ahmed, deve katarı arasında gezerken sağ ayağını deve ısırarak topuk kemiğini kırmak suretiyle¹⁸⁴; Şeyhsadreddin Mahallesi'nden Ali, sağ ayağını deve ısırmasıyla¹⁸⁵; Ahmedfakih Mahallesi'nden el-Hâc Hüseyin bin Nebi, bindiği bargirden düşerek başından¹⁸⁶; Piripaşa Mahallesi'nde, es-Seyyid el-Hâc Abdulkadir Efendi ibn es-Seyyid Abdulhay Efendi'nin ücretle seyisliğini yapan Mısır Kahireli el-Hâc Ahmed bin el-Hâc Mansur, kendisini at tepmesiyle göbeğinden¹⁸⁷ ve Yenice Mahallesi'nden Râziye bint-i Ahmed ise köpek ısırması sonucu sağ kol ve sağ baldırından yaralanmışlardır¹⁸⁸.

SONUÇ

Şer'îye sicillerindeki keşif kayıtlarından hareketle, 18. yüzyıl Konya'sında adli vakaları incelediğimiz bu çalışmada ölüm ve yaralanmalarda ki keşifler, meydana geliş şekilleri bakımından ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Kazâ'en meydana gelen ölüm ve yaralanmalara genellikle çocuklar ve işçilerin maruz kaldığı görülmüştür. Küçük yaştaki çocuklar, kendi hallerinde oyun oynarken ya da ebeveynlerinin ihmalleri sonucu yalnız kaldıkları anlarda ocakta yanarak, boğularak, bir yerden düşerek veya yıkıntı altında kalarak ölmüşlerdir. Yetişkin ölümleri ise daha çok iş kazaları sonucu meydana gelmiştir. Bu grubun içerisinde genellikle, belirli bir ücret karşılığında çalışan işçiler veya kendi mülklerindeki işlerle meşgul olanlar vardır. Bunların vücutlarında oluşan yanık, kırık ve yaralanmalar dönem şartları gereği yeterince iyileştirilememiş ve iyileşmeyen yaralar da ölümlere sebep olmuştur.

Keşif hüccetlerine göre, kazâ'en ölümler ve yaralanmalar dışında kalan cinayet ve kasten yaralama hadiseleri kayıtlarda en çok karşılaştığımız adli vakalar olmuştur. Birlikte yaşayan her toplum gibi Konya'da da insanlar arasında tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmaların meydana gelme sebepleri çok az kayıтта açıklanmış olmakla birlikte, bu olayların genel sebebinin ekonomik temelli olduğu görülmüştür. Tarıma dayalı bir coğrafya olması itibarıyla tarla ve bağlar, insanların en büyük geçim alanları olmuştur. Dolayısıyla mülkleri üzerinden çıkan tartışmalar insan ölümlerine kadar uzanmıştır. Diğer tartışmalar ise görünürde basit sebepli olmakla birlikte derininde kişisel, ailevî ve hukukî gibi meseleleri barındırmaktadır. Bunlar hâricinde

¹⁸⁴ KŞS 37/77-2 (1 Rebf'ül-ewel 1103 / 22 Kasım 1691); Sak, *Konya Kadı Sicilli* 37, s.126.

¹⁸⁵ KŞS 48/183-1 (12 Safer 1131 / 4 Ocak 1719).

¹⁸⁶ KŞS 48/183-2 (11 Safer 1131 / 3 Ocak 1719).

¹⁸⁷ KŞS 49/260-2 (4 Şevvâl 1136 / 26 Haziran 1724); Sak- İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicilli* 49, s. 636.

¹⁸⁸ KŞS 51/52-4 (25 Zîl-hicce 1140 / 2 Ağustos 1728).

kasten yaralama ve cinayet sebepleri arasında intikam alma, düşmanlık besleme, mülke tecavüz, alkol tüketimi, suç aletlerine kolay ulaşım, namus ve asayiş problemleri gibi faktörler de sayılabilir. Özellikle kadınlar arasında meydana gelen gerilimlerin gerisinde birbirine düşman olan komşu ilişkileri ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalarda mağdur olan tarafın hamile kadınlar olduğu ve bebeğin hedef alındığı görülmüştür. Ayrıca kadınların darp ve yaralanmaya maruz kaldığı bir diğer mesele ise aile içi şiddet olmuştur. Bu durum mahkemeye çok fazla intikal ettirilmemiş ise de, hakkını hukukî yollarla arayan kadınlara, belgelerde, az da olsa rastlanılmıştır.

Keşif kayıtlardan görüldüğü kadıyla mağdur olan kişiler çoğunlukla erkekler olmuş ve bu kişiler genellikle şehir merkezinden uzak bölgelerde öldürülmüş veya darp edilmişlerdir. Ayrıca kamuya açık alanlarda işlenen cinayet ve darp vakaları da görülmüştür. Ölen veya yaralanan kadınların sayısı daha az olmakla birlikte, bu kişiler de kendi evlerinde saldırıya uğramışlardır.

Adlî olay keşiflerinin değerlendirildiği bu çalışma, toplumun günlük yaşantısı hakkında bir fikir sahibi olmamız açısından önem taşımaktadır. Toplumu şiddet uygulamaya iten faktörlerin anlaşılması, dönemin ekonomik, hukukî ve psikolojik durumu, suç işlenirken kullanılan araçların tespit edilmesi, dönemin salgın hastalıkları ve tedavi yöntemlerinin bilinmesi açısından siciller ana kaynak görevi görmüştür. Bu anlamıyla siciller, bir döneme ait toplum hayatının ortaya konmasında vazgeçilmez kaynaklar olmuştur.

KAYNAKÇA

1-Konya Şer'îye Sicilleri (KŞS)

-34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 numaralı Konya Şer'îye Sicilleri.

2-Kitap, Makale ve Yayınlanmış Belgeler

- AKBULUT, İlhan, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.1, Ankara 2003, s.167-181.
- AKMAN, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004.
- AVCI, Mustafa, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004.
- BAŞOĞLU, Tuncay, "Tâ'zîr", *DİA*, C.40, İstanbul 2011, s.198-202.
- BAYINDIR, Abdülaziz, "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.10, Ankara 2002, s.69-82.
- CİN, Halil-AKGÜNDÜZ Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2017.
- DAĞCI, Şamil, "Kıyas", *DİA*, C.25, Ankara 2002, s.488-495.
- ER, Harun, "1700-1725 Yılları Arasında Konya Mahkemesi'ne İntikal Etmiş Adli Olaylar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.
- ERBAY, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- KAVAKLI, Sibel, "Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: On Yedinci Yüzyıl Amasya Şer'îye Sicillerinden Örneklerle", *History Studies*, C.5, S.3, 2013, s.117-142.
- KIZMAZ, Zahit, "Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.16, S.2, Elazığ 2006, s.247-267.
- KONAN, Belkıs, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.57, S.4, Ankara 2008, s.319-335.
- MUŞMAL, Hüseyin, "1640-1650 Yılları Arasında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Bazı Tespitler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.20, Konya 2006, s.201-232.
- ÖZEN, Cahit, *Kısa Adli Tıp Ders Kitabı*, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.
- ÖZTÜRK, Mustafa, "Osmanlı Devleti'nde İskât-ı Cenûnin Yeri ve Hükümü", *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, C.I, S.I, Elazığ 1987, s.199-208.
- SAK, İzzet, *Konya Kadı Sicili 37 (1102-1103 / 1691-1692) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 259, Konya 2016.
- , *Konya Kadı Sicili 41 (1115-1116 / 1703-1704) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 260, Konya 2016.

- , *Konya Kadı Sicili 47 (1128-1129 / 1716-1717) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 235, Konya 2014.
- , *Konya Kadı Sicili 42 (1118-1119 / 1706-1707)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 365, Konya 2019.
- , *Konya Kadı Sicili 52 (1143-1144 / 1730-1731)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 219, Konya 2014.
- , "Şer'iyeye Sicilleri Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Aile Hayatı: Konya Örneği (1700-1725)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.7, 2012, s.117-135.
- , - Cemal Çetin, *Konya Kadı Sicili 45 (1126-1127 / 1714-1715) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 287, Konya 2016.
- , - Cemal Çetin, *Konya Kadı Sicili 50 (1138-1139 / 1726-1727) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 234, Konya 2014.
- , - İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili 49 (1135-1136 / 1723-1724) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 288, Konya 2016.
- , - İbrahim Solak, *Konya Kadı Sicili 53 (1148-1149 / 1736-1737) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 289, Konya 2016.
- SOLAK, İbrahim- İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili 38 (1103-1104 / 1692-1693) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 285, Konya 2016.
- , - İzzet Sak, *Konya Kadı Sicili 39 (1113-1113 / 1701-1702) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 286, Konya 2016.
- SARIKÖSE, Barış, *Osmanlı Döneminde Sille*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya 2008.
- ŞEKERCİ, Osman, *İslam Ceza Hukukunda Tâ'zîr Suçları ve Cezaları*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 1996.
- TOK, Özen, "Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.22, 2007, s.327-347.
- TUŞ, Muhittin, *Sosyal ve Ekonomik Açından Konya (1756-1856)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1993.
- ÜÇÖK, Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3, S.1, Ankara 1946, s.125-146.
- YILDIZ, Fatma, 19. Yy'da Anadolu'da Salgın Hastalıklar (Vebe, Kolera, Çiçek, Sıtma) ve Salgın Hastalıklarla Mücadele Yöntemleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2014.